Jongeren en online veiligheid

Over risicovol mediagebruik en de rol van ouders

27 januari 2017

kliksafe

iedereen veilig online

Colofon

Het onderzoek 'Jongeren en online veiligheid' werd uitgevoerd in opdracht van internet-provider Kliksafe.

In bibliografieën, literatuurlijsten en bronvermeldingen kan als volgt naar dit rapport verwezen worden: Jongeren en online veiligheid. Over risicovol mediagebruik en de rol van ouders, Nunspeet, Kliksafe, 2017.

Realisatie

- onderzoek: dr. Annemarie van Oosten, Universiteit van Amsterdam
- dataverzameling: The Choice marktonderzoek & advies te Amsterdam
- tekst en adviezen: Henk Boeke, Bureau Jeugd & Media te Amsterdam
- coördinatie: Solange Jacobsen, Bureau Jeugd & Media te Amsterdam

Over Kliksafe

Kliksafe is een Nederlandse internetprovider die gespecialiseerd is in veilig internet. Kliksafe helpt particulieren, scholen en bedrijven de mogelijkheden van internet te benutten en tegelijkertijd ongewenste informatie te weren, onder andere door middel van whitelist- en blacklist-filtering. Het beleid is gebaseerd op Bijbelse waarden en normen.

E-mail communicatie@kliksafe.nl
Website www.kliksafe.nl
Postadres Postbus 168 – 8070 AD – Nunspeet
Bezoekadres Galvaniweg 14 – 8071 SC – Nunspeet
Telefoon 0341 – 274 999

Perscontact

Voor inhoudelijke vragen over het onderzoek:

Justine Pardoen - Bureau Jeugd & Media
E-mail justine.pardoen@bureaujeugdenmedia.nl
Telefoon 020 – 662 65 59

Inhoud

Colofon 02

Voorwoord 05

1. Inleiding 06
1.1 Onderzoeksopzet 06
1.2 Focus van het onderzoek 07
1.3 Rol van de opdrachtgever 07
1.4 De representatie van 5-puntsschalen 07
1.5 Leeswijzer 08

2. Highlights 09
2.1 Apps en websites 09
2.2 Informatie achterhouden voor de ouders 09
2.3 Wachtwoorden doorgeven 09
2.4 Omgang met sociale media 09
2.5 Online communiceren over lichaam en seks 09
2.6 Sexting 10
2.7 Porno, geweld, en andere vervelende online ervaringen 10
2.8 Het inschatten van online risico's 10
2.9 Praten over het gebruik van online media 11
2.10 Manieren van praten 11
2.11 Praten over schokkende beelden 12
2.12 Afspraken en regels 12
2.13 Parental control-software 13

3. Online risico-gedrag 14
3.1 Veel gebruikte apps en websites 14
3.2 Informatie achterhouden voor de ouders 15
3.3 Wachtwoorden doorgeven 16
3.4 Omgang met sociale media 17
3.5 Online communiceren over lichaam en seks 18
3.6 Sexting 19
3.7 Porno, geweld, en andere vervelende online ervaringen 22
3.8 Het inschatten van online risico's 23

4. Ouderlijke mediatie **25**
4.1 Praten over het gebruik van online media 25
4.2 Manieren van praten over online mediagebruik 26
4.3 Praten over schokkende beelden 29
4.4 Afspraken en regels 30
4.5 Parental control-software 31

5. Aanbevelingen voor ouders **33**
Praten, praten, praten 33
Word niet boos 33
Maak je geen zorgen over gebrek aan kennis (maar…) 33
…Maar blijf je wel goed informeren 33
Toon er begrip voor dat je kinderen niet alles willen vertellen 34
Kies de juiste manier van praten 34
Zorg dat compromitterende beelden niet doorgestuurd worden 34
Zie toe op het naleven van afspraken en regels 35

Bijlage A – Vragenlijst **36**

Bijlage B – Tabellen **49**

Voorwoord

Wat doen jongeren online? Waar brengen ze hun tijd door en wat zijn hun ervaringen? En als die ervaringen negatief zijn, hoe gaan ze daarmee om? Zien ze dingen die ze liever niet willen zien, en hoe gaan ze om met sexting? In hoeverre zijn ze zich bewust van online risico's en maken ze hier afspraken over met hun ouders?
Kliksafe, een internetprovider met een ideële doelstelling, wilde graag antwoord op dit soort vragen. Zodat we ouders en jongeren bewust kunnen maken van online risico's, en beter kunnen aansluiten bij de dagelijkse praktijk van ouders en kinderen. Zo geeft Kliksafe haar missie vorm: iedereen veilig online.

We twijfelden geen moment wie het onderzoek zou moeten uitvoeren: Annemarie van Oosten (Universiteit van Amsterdam), die in 2015 promoveerde op een studie naar de effecten van sexy selfies. We zijn erg onder de indruk van de kwaliteit van haar onderzoek, en vroegen haar eerder al om haar bevindingen te delen met het personeel van Kliksafe. Ze bracht die over in de vorm van een inspirerende presentatie.
Aanleiding voor het huidige onderzoek was onder meer Safer Internet Day 2016, waarin het thema 'jongeren, seks en internet' centraal stond. Op die dag werd duidelijk dat veel ouders en (andere) opvoeders nauwelijks weten wat er allemaal op internet of sociale media gebeurt. Terwijl een belangrijk deel van het leven van onze jongeren zich juist daar afspeelt. Het onderzoek dat nu voor u ligt, zal gepresenteerd worden op Safer Internet Day 2017.

Kliksafe richt zich vooral op gezinnen die veilig internet belangrijk vinden. Van oudsher waren dat vooral orthodoxe christenen. Maar ook buiten deze doelgroep wordt men zich steeds meer bewust van online risico's. Om ook die mensen te bereiken, wil Kliksafe – onder andere met dit onderzoek – bijdragen aan de bewustwording van zoveel mogelijk jongeren en opvoeders over online veiligheid. Maar óók om het gesprek hierover aan te gaan.

Bert Jan Peters
Directeur Kliksafe

1 Inleiding

Er is al veel onderzoek gedaan naar het mediagebruik van kinderen en jongeren, ook in relatie tot online veiligheid. Het gaat dan bijvoorbeeld over porno, geweld, commerciële beïnvloeding, identiteitsdiefstal, excessief mediagebruik, sexting en online pesten. Er is echter nog weinig onderzoek gedaan naar de relatie tussen risicovol mediagebruik enerzijds en de rol van de ouders anderzijds.
Wat doen ouders om de risico's te beperken? Wat werkt wel en wat werkt niet? Om welke risico's gaat het eigenlijk? En welke ervaringen hebben kinderen en jongeren daar zelf mee? Daarover gaat dit onderzoek.

1.1 Onderzoeksopzet

Het onderzoek bestond uit een vragenlijst die online is afgenomen bij ruim 1200 jongeren van 12-17 jaar, statistische analyses, en interpretaties van de resultaten. Hieronder iets meer over de opzet van het onderzoek en de gevolgde werkwijze.
De vragenlijst bevatte ca. 40 vragen, soms met vaste antwoord-opties, soms met open (sub)vragen, en soms met stellingen waarop gereageerd kon worden (op een 5-punts-schaal van 'helemaal mee oneens' via 'neutraal' tot 'helemaal mee eens'). Zie Bijlage A.
De vragenlijst heeft een sterke ontwikkeling doorgemaakt. We begonnen met een vragenlijst van het lectoraat Nieuwe media, van de onderwijsinstelling Driestar Educatief. Op basis hiervan ontwikkelde Henk Boeke van Bureau Jeugd & Media een nieuw onderzoeksinstrument. Dit instrument werd aangepast aan wetenschappelijke vereisten door dr. Annemarie van Oosten van de Universiteit van Amsterdam.
Het veldwerk werd uitgevoerd onder 1.252 jongeren tussen 12 en 17 jaar, in november 2016, door onderzoeksbureau The Choice. Conform de eisen van de ethische commissie van de Universiteit van Amsterdam is vooraf toestemming voor deelname gevraagd aan de ouders van de (minderjarige) respondenten. De dataverzameling vond plaats door middel van de CAWI-methode (Computer-assisted web interviewing).
De steekproef (1.252 jongeren) is representatief voor de Nederlandse bevolking van 12 tot 17 jaar:

- geslacht (j/m) en leeftijd (12-17 jr) zijn gelijk verdeeld;
- ongeveer 40% volgt VMBO of MAVO;
- ongeveer 35% volgt HAVO of MBO;
- ongeveer 18% volgt VWO;
- ongeveer een derde heeft gescheiden ouders;
- bijna 15% is enig kind;
- bijna 40% procent zegt religieus te zijn [1]

[1] Strikt genomen is moeilijk te bepalen in hoeverre dit cijfer representatief is voor onze steekproef van 12- tot 17-jarigen, omdat het CBS alleen cijfers geeft voor 18 jaar en ouder. Die cijfers komen echter wel aardig in de buurt van de 40%, namelijk 50%. (Bron: CBS 2016.)

Het onderzoek (met uitzondering van het veldwerk) werd uitgevoerd door dr. Annemarie van Oosten, werkzaam bij de Faculteit der Maatschappij- en Gedragswetenschappen (programmagroep Youth & Media Entertainment) aan de Universiteit van Amsterdam. Zij verzorgde de definitieve formulering van de vragen, voerde de statistische analyses uit, onderzocht mogelijke verbanden, en gaf waar mogelijk verklaringen voor de gevonden resultaten.

1.2 Focus van het onderzoek

In principe werden alle relevante aspecten van online mediagebruik bevraagd. De analyse die daarop volgde, richtte zich echter vooral op risicovol gedrag. Vervolgens werden de resultaten gerelateerd aan 'ouderlijke mediatie', oftewel de manier waarop ouders aan mediaopvoeding doen. Wat werkt wel en wat werkt niet, qua mediaopvoeding?

1.3 Rol van de opdrachtgever

Het onderzoek werd uitgevoerd in opdracht van internetprovider Kliksafe. De betrokkenheid van de opdrachtgever bleef beperkt tot het formuleren van de onderzoeksopdracht ('Breng het online gedrag van jongeren in kaart, en concentreer je op de veiligheidsaspecten') en het fiatteren van de – wetenschappelijk gemotiveerde – keuzes en beslissingen van de onderzoekster. Alle voorstellen van de onderzoekster werden ongewijzigd overgenomen.

1.4 De representatie van 5-puntsschalen

Sommige vragen werden geformuleerd als stellingen, waarmee je het meer of minder eens of eens kon zijn, op een 5-puntsschaal, variërend van 1=helemaal oneens, via 3= neutraal tot 5=helemaal eens. Het resultaat is een gemiddelde van alle antwoorden. Bijvoorbeeld: als één respondent reageert met 'neutraal' (3) en een andere respondent met 'helemaal mee eens' (5), dan zijn ze het dus gemiddeld 'een beetje eens' met deze stelling (gemiddelde score: 4).

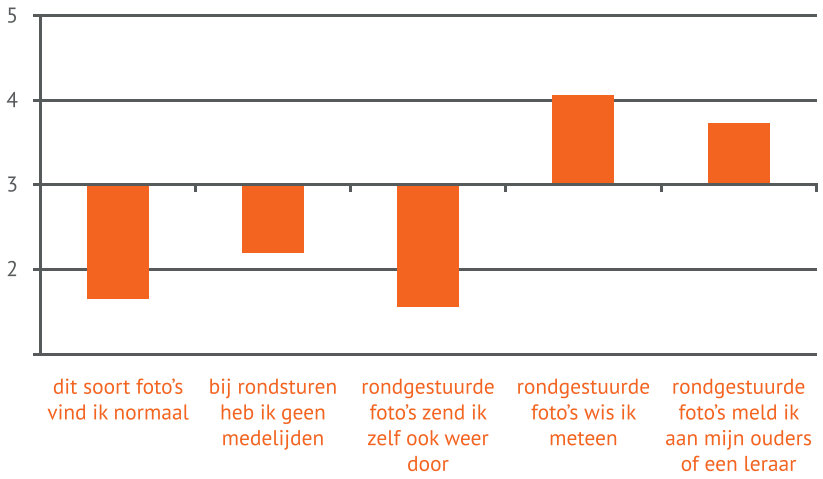

In de bijbehorende figuren gaan we steeds uit van 3=neutraal. Stijgende staafjes gaan dan richting 'gemiddeld meer mee eens' en dalende staafjes richting 'gemiddeld meer mee oneens'. Hoe langer een staafje, hoe meer men het (gemiddeld) eens of oneens was met de stelling. In het bovenstaande voorbeeld was men het gemiddeld dus nogal oneens met de stelling 'Rondgestuurde foto's zend ik zelf ook weer door' (gemiddelde score: 1,56).

1.5 Leeswijzer

Het rapport laat zich als volgt lezen:

- *2. Highlights* geeft de belangrijkste bevindingen van het onderzoek;
- *3. Online risico-gedrag* geeft eerst een indruk van de meest gebruikte toepassingen van dit moment, en gaat daarna in op risicovol gedrag en risicovolle attitudes;
- *4. Ouderlijke mediatie* (wat ook gelezen kan worden als 'mediaopvoeding') beschrijft hoe ouders met hun kinderen communiceren over hun online gedrag, wat voor manieren van communiceren er zijn, en hoe die werken;
- *5. Aanbevelingen voor ouders* geeft aanbevelingen die volgen uit het onderhavige onderzoek (waar nodig aangevuld met resultaten van andere studies);
- *Bijlage A - Vragenlijst* bevat de vragen die we stelden.
- *Bijlage B - Tabellen* bevat de kwantitatieve resultaten van het onderzoek.

2 Highlights

Hieronder volgen de belangrijkste bevindingen van het onderzoek. Merk op dat de resultaten in verkorte vorm en grotendeels kwalitatief gepresenteerd worden.

2.1 Apps en websites

WhatsApp is met bijna 90% veruit de meest gebruikte toepassing, en Instagram (59%) is nog nét iets populairder dan Facebook (58,5%)[2].

2.2 Informatie achterhouden voor de ouders

- de belangrijkste reden voor jongeren om informatie over hun mediagebruik achter te houden, is 'privacy'. Bijna 40% houdt dat gewoon liever voor zichzelf;
- daarna: 'bang zijn voor boze reacties' (30%). Dat vormt steun voor het bekende advies aan ouders om vooral niet te snel boos te worden. Dan komen je kinderen dus niet meer naar je toe, en ben je dus nog verder van huis als er écht iets heftigs aan de hand is.
- de ónbelangrijkste reden is dat ouders toch niet zouden begrijpen waar ze het over hebben (20%). Dat is dus een hart onder de riem voor ouders die denken dat het geen zin zou hebben om te praten over online ervaringen met hun kinderen vanwege gebrek aan kennis over de online wereld.

2.3 Wachtwoorden doorgeven

- jongeren gedragen zich heel verantwoordelijk, als het gaat om het doorgeven van wachtwoorden: bijna de helft van de jongeren geeft nooit wachtwoorden door aan anderen. Wanneer ze dat wel doen (de andere helft dus), geven ze hun wachtwoorden vooral door aan hun ouders.

2.4 Omgang met sociale media

- jongeren vinden berichten op sociale media meer dan gemiddeld 'overdreven'.

2.5 Online communiceren over lichaam en seks

- qua vreemden: jongeren vinden het überhaupt vervelend om online met vreemden te praten. Dus niet alleen als het over lichaam en seks gaat;
- qua bekenden: jongeren vinden het wél leuk om online te praten met bekenden, over praktisch alle onderwerpen (bij voorkeur over hun hobby's), behalve over *geloof, lichaam en seks*;
- jongeren gedragen zich redelijk risicoloos, in het contact met vreemden. Slechts 1 op de 10 gaat soms (dus niet eens altijd) daadwerkelijk in op persoonlijke vragen. De rest maakt dit ofwel niet mee, of bespreekt het met ouders of bekenden.

[2] Uit recent onderzoek blijkt dat Snapchat de belangrijkste toepassing voor sexting is. (Bron: Safer Internet Day 2017 – 'Sexting onderzocht', Leidschendam, ECP, 2017.)

2.6 Sexting

- slechts 2,6% van de jongeren zegt zelf wel eens aan sexting gedaan te hebben. Dat is erg weinig, zeker in relatie tot de visie van deskundigen dat sexting inmiddels een normaal onderdeel van de seksuele ontwikkeling is, én in relatie tot andere studies (zoals: 10% in het meeste recente sexting-onderzoek van ECP[3]);
- ook in andere opzichten gaan jongeren nogal braaf om met sexting (ze vinden het niet normaal, zenden ontvangen beelden niet verder door, wissen ontvangen beelden meteen, etc.);
- maar let op: dat de meeste jongeren nogal braaf omgaan sexting, betekent niet dat er geen grote problemen kunnen ontstaan. Er hoeft er immers maar één te zijn die de beelden doorzendt naar anderen, en van hen maar een paar die de beelden opnieuw doorzenden, en het aantal ontvangers stijgt explosief;
- meisjes oordelen in alle opzichten iets strenger dan jongens over sexting (niet normaal, beelden niet verder doorzenden, beelden meteen wissen, etc.) de verschillen zijn mini maal maar wel statistisch significant;
- leeftijdsgenoten die aan sexting doen, worden negatief beoordeeld. Zowel jongens als meisjes (in gelijke mate).

2.7 Porno, geweld, en andere vervelende online ervaringen

- pesterijen (lees: 'cyberpesten') en geweld (zoals onthoofdingsfilmpjes) worden het vervelendst gevonden;
- meisjes vinden alles net iets vervelender dan jongens, waarbij vooral porno het grootste verschil geeft;
- ouders zijn veruit favoriet (bij 70% van de jongeren) om een vervelende online ervaring als eerste aan te vertellen;
- bijna niemand (slechts 1,3%) zou een vertrouwenspersoon van school inlichten, wanneer er online iets vervelends is gebeurd. (Dat is dus geen goed nieuws voor scholen… Zie paragraaf 3.7 Porno, geweld, en andere vervelende online ervaringen voor mogelijke verklaringen van dit opvallende verschijnsel.)

2.8 Het inschatten van online risico's

- risico's als phishing, ransomware en grooming worden waarschijnlijk té laag ingeschat;
- op grond van inconsistenties in de responses kan een gebrek aan kennis over online risico's geconstateerd worden;
- veruit de belangrijkste informatiebron voor jongeren, als het gaat om online risico's, zijn de ouders (77,2%), gevolgd door leraren op school (47%). Oftewel: de dagelijkse opvoeders. Op hen moeten eventuele informatiecampagnes dus vooral gericht zijn.

[3] Safer Internet Day 2017 – 'Sexting onderzocht', Leidschendam, ECP, 2017.

2.9 Praten over het gebruik van online media

- veel praten werkt aantoonbaar risico-verlagend;
- hoe meer er thuis gepraat wordt, hoe vaker jongeren hun wachtwoorden doorgeven aan hun ouders;
- hoe meer er thuis gepraat wordt, des te kritischer de omgang met sociale media;
- hoe meer er thuis gepraat wordt, hoe vaker jongeren aan hun ouders vertellen dat ze een onbedoelde 'sext' (pikante foto of video) hebben gekregen;
- de kwaliteit van het gesprek is minstens zo belangrijk als hoeveel er gepraat wordt. Zie 'Manieren van praten' hieronder.

2.10 Manieren van praten

We onderscheidden vier manieren van praten:

- eenrichtingsverkeer (met opdrachten en preken);
- onderhandeling ("Als jij dit doet, mag je dat");
- vragend en belangstellend ("Wat doe je eigenlijk? Vertel eens…");
- in de vorm van een wederzijds gesprek (samen afspraken maken).

Er blijken twee clusters gevormd te kunnen worden:

1. *nuttig*: vragend/belangstellend communiceren en het voeren van wederzijdse gesprekken;
2. *niet zo nuttig*: eenrichtingsverkeer en onderhandelen.

Onderzoeksresultaten:

- vragend/belangstellend communiceren en het voeren van wederzijdse gesprekken komt vaker voor dan eenrichtingsverkeer en onderhandelen;
- meer *vragend/belangstellend communiceren* en meer *wederzijdse gesprekken voeren*

correleert met:

- meer controleren op de echtheid van sociale-mediaberichten;
- eerder denken dat sociale-mediaberichten overdreven zijn;
- eerder denken dat sociale-mediaberichten niets zeggen over de persoon die ze plaatst;
- de gedachte dat sexting niet normaal is;
- de gedachte dat je medelijden moet hebben met slachtoffers van sexting;
- het niet doorsturen van sexting-beelden;
- het wissen van sexting-beelden;
- het melden van sexting-beelden bij ouders en leraren;
- het negatiever oordelen over leeftijdsgenoten die aan sexting doen (ze worden minder populair gevonden);
- maar ook: dat vervelende online gebeurtenissen (zoals schrikfilmpjes, pesterijen, porno, geweld, akelige ongelukken, misleidende reclame, discriminatie en grof taalgebruik) eerder vervelend gevonden worden.

- meer *eenrichtingsverkeer* en meer *onderhandelen* correleert met:
  - meer geloof hechten aan profielen op sociale media;
  - eerder denken dat beroemdheden zelf hun berichten op sociale media plaatsen;
  - het leuker vinden om met bekenden én onbekenden over lichaam en seks te praten;
  - de gedachte dat sexting normaal is;
  - de gedachte dat je geen medelijden hoeft te hebben met slachtoffers van sexting;
  - het (zelf) doorsturen van sexting-beelden;
  - het minder wissen van sexting-beelden;
  - het minder melden van sexting-beelden bij ouders en leraren;
  - het positiever oordelen over leeftijdsgenoten die aan sexting doen (ze worden populairder gevonden);
  - maar ook: dat vervelende gebeurtenissen (zoals schrikfilmpjes, pesterijen, porno, geweld, akelige ongelukken, misleidende reclame, discriminatie en grof taalgebruik) minder snel vervelend gevonden worden.
- het cluster *eenrichtingsverkeer* en *onderhandelen* komt vaker voor in Islamitische gezinnen dan in gezinnen met een andere (of helemaal geen) religieuze achtergrond;
- *eenrichtingsverkeer* (wat je ook een 'autoritaire opvoedingsstijl' zou kunnen noemen) hangt samen met *tegendraadsheid*. Bij deze manier van communiceren zeggen jongeren vaker:
  - dat ze gefrustreerd raken als ze niet hun eigen keuzes mogen maken;
  - dat ze geïrriteerd raken als iemand iets uitlegt wat ze al weten;
  - dat ze graag verboden dingen doen;
  - dat ze eerder het tegenovergestelde doen bij dwang en advies.

2.11 Praten over schokkende beelden

- de helft (51,4%) van de jongeren praat soms met hun ouders over schokkende beelden die ze online tegenkwamen;
- een derde (32,1%) doet dit nooit of bijna nooit;
- een minderheid (16,5%) doet het vaak of heel vaak;
- ouders lijken een goede manier te hebben om hierover praten (met duidelijke uitleg, aanmoediging tot meningsvorming bij hun kinderen, en hun eigen ouderlijke mening niet voorop stellen).

2.12 Afspraken en regels

- er worden vooral afspraken gemaakt over telefoongebruik aan tafel, en (geen) gegevens van jezelf doorgeven aan anderen;
- het onderwerp 'tijdsbesteding' eindigt in de middenmoot;
- de afspraken die jongeren zelf zouden maken, met hun eigen (toekomstige) kinderen, komen min of meer overeen met de afspraken die ze op dit moment met hun ouders maken;
- er wordt niet veel gepraat over afspraken en regels;

- áls er al gepraat wordt over de regels (wat dus weinig gebeurt), dan gebeurt dat meestal rustig, en wordt er meestal goed uitgelegd waarom die regels gelden;
- jongeren dénken dat hun ouders boos zullen worden als ze zich niet aan de regels houden;
- ouders zijn redelijk consistent in het handhaven van de regels;
- hoe minder ouders letten op de naleving van afspraken en regels, des te sneller hun kinderen online met vreemden praten over lichaam en seks, en hoe risicovoller hun opvattingen over sexting;
- ouders houden zich meestal ook zélf aan hun eigen regels;
- jongeren vinden de afspraken en regels van hun ouders over het algemeen begrijpelijk en redelijk;
- ook hier (wat de afspraken en regels betreft) blijkt dat de manier van communiceren verschil uitmaakt. En opnieuw volgens de lijnen van wederzijds en vragend/belangstellend communiceren enerzijds, en eenrichtingsverkeer en onderhandelen anderzijds:
  - jongeren tonen zich vooral positief over regels en afspraken wanneer hun ouders vragend/belangstellend communiceren, en wanneer ze een wederzijds gesprek aan gaan met hun kinderen;
  - de houding van jongeren ten opzichte van regels en afspraken is duidelijk negatiever wanneer er gecommuniceerd wordt in de vorm van eenrichtingsverkeer of onderhandelen.
- meer praten over afspraken en regels helpt niet om een positievere houding over afspraken en regels af te dwingen, maar helpt wel om negatieve gevoelens ("ik vind ze stom, die regels") te vermijden.

2.13 Parental control-software

- parental control-software (oftewel software voor ouderlijke controle) wordt maar weinig gebruikt (bij slechts 5,6% van de jongeren);
- het percentage 'weet niet' is merkwaardig hoog (22%). Dat is merkwaardig omdat dit soort software vooral wordt gebruikt om de online tijd van jongeren te beperken, dus dat merken ze snel genoeg, zou je zeggen;
- slechts 6,2% van de jongeren zegt dat ze deze software bij hun eigen kinderen zouden willen gebruiken. Een ruime meerderheid (65,7%) weet het nog niet.

3 Online risico-gedrag

In principe werden alle relevante aspecten van online mediagebruik bevraagd. De daarop volgende analyses richtten zich vooral op risicovol gedrag en risicovolle attitudes. Met name:

- informatie achterhouden voor de ouders;
- wachtwoorden doorgeven;
- omgang met sociale media;
- online communiceren over lichaam en seks;
- sexting;
- geconfronteerd worden met porno, geweld, etc.;
- het inschatten van online risico's.

Let op: alleen wanneer er (statistisch) significante verschillen werden geconstateerd op grond van geslacht, leeftijd, schooltype of geloof, worden deze kenmerken expliciet genoemd.

3.1 Veel gebruikte apps en websites

Voordat we ingaan op risicovol gedrag en risicovolle attitudes, eerst de online toepassingen waar het over gaat. Zie Figuur 1 - Veel gebruikte apps en websites.

Figuur 1 - Veel gebruikte apps en websites

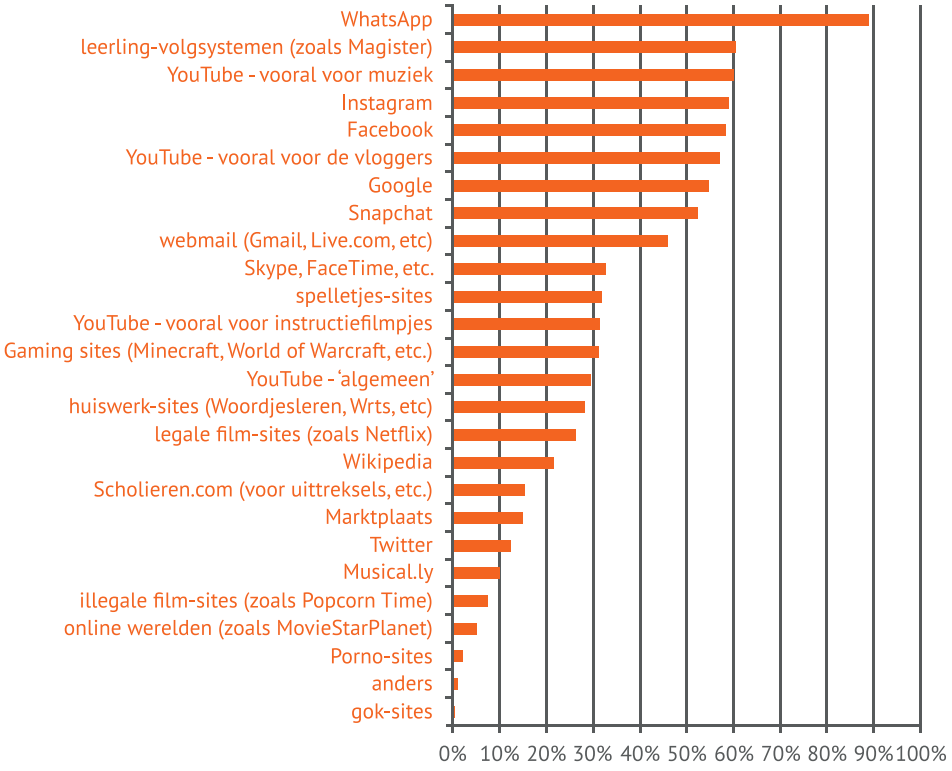

Observatie: WhatsApp is met 88,9% veruit de meest gebruikte toepassing. Daarna, op afstand: het leerlingvolgsysteem van de school, zoals Magister (60%), YouTube voor de muziek (60,1%), Instagram (58,9%), en Facebook (58,4%).

Wat opvalt: dat WhatsApp dus veruit het populairst is, dat YouTube vooral voor de muziek wordt gebruikt (hoewel ook veel voor de vloggers), en dat Instagram nog net iets populairder is dan Facebook. Aan online gokken wordt praktisch niet gedaan (0,3%).

3.2 Informatie achterhouden voor de ouders

Als ouders niet weten wat hun kinderen online doen, kan dat problematisch zijn. Vooral wanneer er dingen echt mis gaan, zodat je ze niet kunt helpen wanneer dat echt nodig is. Waarom houden jongeren informatie achter voor hun ouders, en hoeveel jongeren doen dat? Zie Figuur 2 - Redenen om informatie achter te houden.

Figuur 2 - Redenen om informatie achter te houden

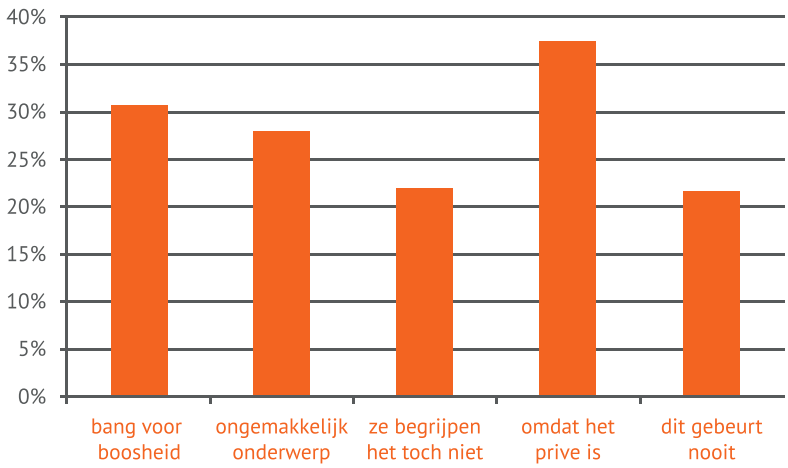

Observatie: ruim een op de vijf jongeren (om precies te zijn: 21,7%) houdt nooit iets achter voor hun ouders. Wanneer ze dat wél doen, is dat vooral omdat ze vinden dat bepaalde informatie privé is (37,5%). Daarna, in aflopende volgorde, omdat ze bang zijn dat hun ouders boos zullen worden (30,8%), omdat ze het ongemakkelijk vinden om erover te praten (28%), of omdat ze denken dat hun ouders het toch niet zullen begrijpen (22%).

Wat opvalt: dat jongeren vooral informatie (over online ervaringen) achterhouden omdat ze vinden dat het om privé-informatie gaat. Meer dan een op de drie jongeren (37,5%) kijkt er zo tegenaan. Dit is een bijzonder geval van een algemener cijfer (bekend uit 'de literatuur') dat ongeveer drie kwart van de jongeren sowieso van alles voor hun ouders verzwijgt. Dat is nu eenmaal des pubers.

Het tweede wat opvalt: de ónbelangrijkste reden voor jongeren om niet met hun ouders te praten over dingen die ze online beleefd hebben, is dat hun ouders het toch niet zouden begrijpen. Dat is beslist een hart onder de riem voor al die ouders die denken dat

het geen zin zou hebben om te praten over online ervaringen met hun kinderen vanwege een gebrek aan kennis over de online wereld. Tegelijkertijd vormt dit ook een oproep aan ouders: om je eigen onbegrip (als je dat hebt) niet op een negatieve manier het gesprek te laten bepalen. Want ook al is 'onbegrip' de onbelangrijkste reden om niets te vertellen, het is nog steeds wel een punt voor 22% van de jongeren. Dat zijn heel veel jongeren.

En tenslotte: 'bang zijn voor boze reacties' is de tweede belangrijkste reden (na privacy) om dingen niet te vertellen. Dat vormt een bevestiging van het bekende advies aan ouders om vooral niet te snel boos te worden. Dan komen je kinderen dus niet meer naar je toe, en ben je dus nog verder van huis als er écht iets heftigs aan de hand is.

3.3 Wachtwoorden doorgeven

Het doorgeven van wachtwoorden aan anderen is een risico-factor. Je kunt er bijvoorbeeld spulletjes door kwijtraken in online werelden ("geef me even je inloggegevens, dan krijg je mijn wapens/meubeltjes/gereedschappen omdat ik er toch niets meer mee doe"), of er kunnen – zogenaamd uit jouw naam – onaangename dingen op je Facebook-pagina geplaatst worden. Anderzijds is het natuurlijk wél nuttig wanneer ouders de wachtwoorden van hun kinderen weten, zodat ze actie kunnen ondernemen bij calamiteiten. Vooral basisschoolkinderen geven regelmatig hun wachtwoorden door aan klasgenootjes. Maar hoe zit dat bij jongeren? Dat blijkt reuze mee te vallen. Zie Figuur 3 - Aan wie worden wachtwoorden doorgegeven?

Figuur 3 - Aan wie worden wachtwoorden doorgegeven?

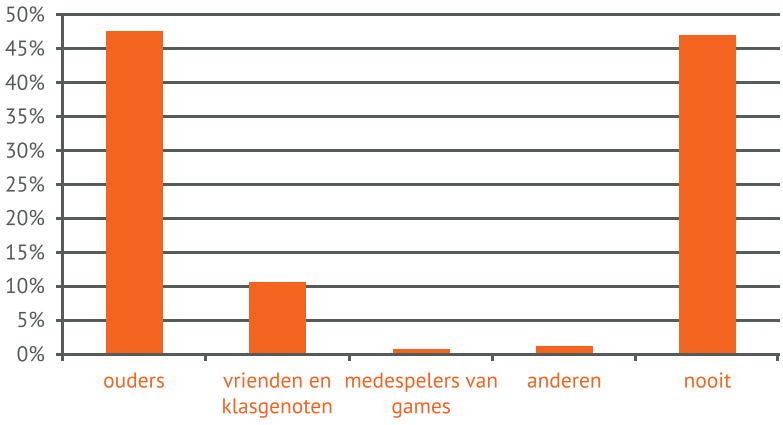

Observatie: bijna de helft (47,1%) van de jongeren geeft nooit wachtwoorden door aan anderen. Wanneer ze dat wel doen, geven ze hun wachtwoorden vooral door aan hun ouders (47,6%), en in veel mindere mate aan klasgenoten of vrienden (6,5%). Medespelers in online games spelen in de puberteit al helemaal geen rol meer (0,7%).

Wat opvalt: dat jongeren zich dus heel verantwoordelijk gedragen, als het gaat om het doorgeven van wachtwoorden. Wat verder nog niets zegt, natuurlijk, over andere aspecten van zorgvuldig wachtwoord-management. Zoals het kiezen van sterke wachtwoorden, het regelmatig wijzigen van wachtwoorden, en niet overal hetzelfde wachtwoord gebruiken.

3.4 Omgang met sociale media

De manier waarop jongeren tegen sociale media aankijken is mede-bepalend voor de risico's die ze lopen. Hoe meer ze alles klakkeloos geloven, hoe gevaarlijker het is. We legden ze zes stellingen voor, die beantwoord konden worden op een 5-puntsschaal van 1 (helemaal mee oneens), via 3 (neutraal) tot 5 (helemaal mee eens). Zie Figuur 4 – Opvattingen over sociale media (1=helemaal oneens, 3=neutraal, 5=helemaal eens).

Figuur 4 – Opvattingen over sociale media

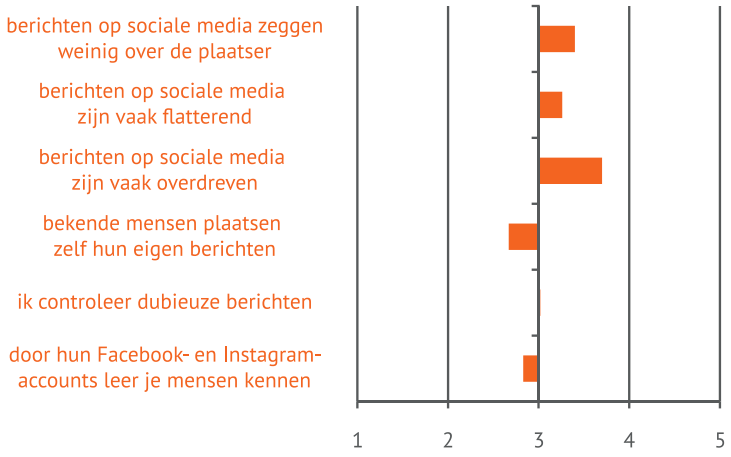

Observatie: jongeren zijn het redelijk eens met het idee dat berichten op sociale media vaak overdreven zijn (gemiddeld 3,70 op een schaal van 1 tot 5), dat die berichten vooral positieve kanten van mensen laten zien (3,26), en dat ze niet zoveel zeggen over de persoon die ze plaatst (3,40). Ze zijn het min of meer oneens met het idee dat sociale media gebruikt kunnen worden om iemand goed te leren kennen (2,83), en dat beroemdheden zelf hun berichten op sociale media plaatsen (2,67). Over het algemeen staan ze neutraal (dus niet eens maar ook niet oneens) tegenover het controleren van de juistheid van informatie op sociale media. ("Als ik me bij een bericht op sociale media afvraag of dat wel echt waar is, ga ik het controleren" – gemiddelde score 3,02).

Wat opvalt: dat jongeren de berichten op sociale media dus toch wel met een korreltje zout nemen, omdat ze ze meer dan gemiddeld overdreven vinden.

3.5 Online communiceren over lichaam en seks

Online communiceren over persoonlijke onderwerpen als lichaam en seks is natuurlijk vooral risicovol wanneer dat gebeurt met vreemden (omdat je nooit weet wie je voor je hebt. Een zogenaamde leeftijdsgenoot kán een ouder persoon zijn). Met bekenden is dit minder problematisch.

We onderzochten de houding van jongeren tegenover diverse gespreksonderwerpen, waarbij hun oordeel kon variëren op een 5-puntsschaal van 1 (heel vervelend) via 3 (neutraal) tot 5 (heel leuk). Zie Figuur 5 - Gespreksonderwerpen (1=heel vervelend, 3=neutraal, 5=heel leuk).

Figuur 5 - Gespreksonderwerpen (1=heel vervelend, 3=neutraal, 5=heel leuk)

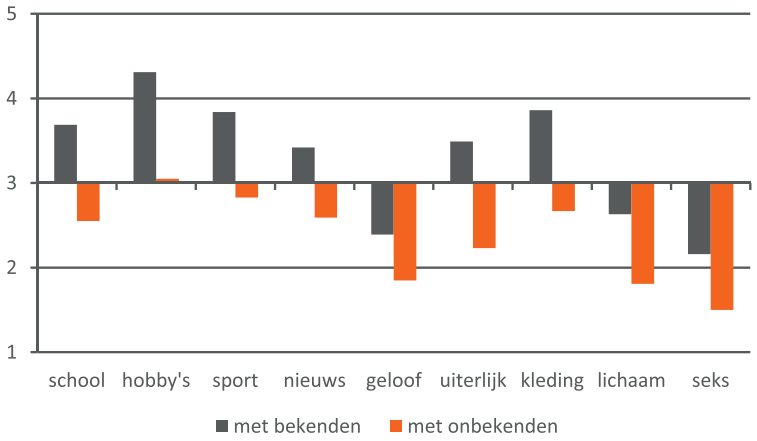

Observatie: het leukst vinden jongeren het dus om te praten met bekenden over hun hobby's (gemiddelde score 4,31 op een schaal van 1 tot 5), gevolgd door praten met bekenden over kleding (gemiddelde score 3,86) en het vervelendst om te praten met ónbekenden over seks (gemiddelde score 1,50). Voor álle onderwerpen waarover jongeren online communiceren, geldt dat ze het leuker vinden om dat te doen met bekenden (de blauwe balkjes) dan met onbekenden (de rode balkjes). De verschillen zijn bij alle onderwerpen statistisch significant.

Wat opvalt: voor onbekenden scoren alle onderwerpen onder de 3 (de score voor 'neutraal'). Dat betekent dus dat jongeren het überhaupt vervelend vinden om online met vreemden te praten. Omgekeerd blijken jongeren het leuk te vinden om online te praten met bekenden (bijna alle onderwerpen scoren boven de 3), behalve bij de persoonlijkste onderwerpen: geloof, lichaam en seks. Die onderwerpen scoren ook bij praten met bekenden ruim onder de 3.

Vervolgens vroegen we wat er gebeurt als onbekenden persoonlijke vragen gaan stellen. Klinkt onheilspellend. Maar hoe ernstig is het werkelijk? Zie Figuur 6 - Reacties bij persoonlijke vragen van onbekenden.

Observatie: wanneer onbekenden persoonlijke vragen stellen, gaat meer dan de helft van de jongeren (58,1%) daar niet op in. Ze negeren de vraag of verbreken het contact. Ongeveer één op de vijf (22%) bespreekt het met zijn of haar ouders, en een minderheid (5,4%) bespreekt het met anderen, zoals broers, zussen of vrienden. Slechts 1 op de 10 (10,6%) gaat soms daadwerkelijk in op dit soort vragen.

Wat opvalt: dat jongeren zich in meerderheid dus redelijk risicoloos gedragen, wat het contact met vreemden betreft. Slechts 1 op de 10 gaat soms (dus niet altijd) daadwerkelijk in op persoonlijke vragen. De rest maakt dit ofwel niet mee, of bespreekt het met ouders of bekenden.

Figuur 6 - Reacties bij persoonlijke vragen van onbekenden

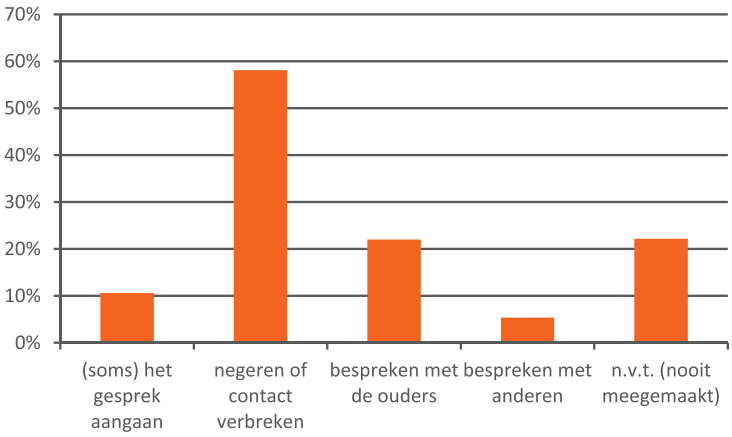

3.6 Sexting

De definitie van 'sexting' die we in de vragenlijst gaven, luidde als volgt: 'het maken van een foto van jezelf, waar je naakt of in je ondergoed op staat, en die je naar anderen verstuurt via smartphone of internet, of die je op het internet plaatst'. Op dit moment wordt sexting door deskundigen beschouwd als een normaal onderdeel van de seksuele ontwikkeling, waar jongeren gewoon plezier aan kunnen beleven in een (prille) liefdesrelatie, maar er zijn natuurlijk wel risico's aan verbonden. Met name wanneer de ontvanger niet discreet is, en de pikante beelden doorzendt naar anderen, voor wie ze oorspronkelijk niet bedoeld waren.

We vroegen ons af hoe vaak het voorkomt (Figuur 7 - Sexting: hoe vaak komt het voor?), wat jongeren ervan vinden en hoe ze er zelf mee omgaan (Figuur 8 - Sexting: houding en gedrag (1=helemaal oneens, 3=neutraal, 5=helemaal eens)) en hoe het met de beeldvorming is gesteld (Figuur 9 - Sexting: beeldvorming (1=helemaal oneens, 3=neutraal, 5=helemaal eens)).

Observatie: een zeer kleine minderheid (2,6%) zegt wel eens expliciete foto's van zichzelf gemaakt en verstuurd te hebben. Een overweldigende meerderheid (totaal: 91,6%) denkt dat niemand of bijna niemand van hun leeftijdsgenoten aan sexting doet.
Verschillen per geslacht, leeftijd, schooltype en religie: er lijken duidelijke verschillen waarneembaar, binnen het gemiddelde van de 2,6% dat zelf actief aan sexting doet. Bijvoorbeeld: twee maal zoveel meisjes als jongens (3,8% respectievelijk 1,6%), qua leeftijd vooral 16-jarigen (6%), en qua religie vooral Islamitische jongeren (7,1%). Maar omdat het om zulke kleine percentages gaat, en omdat er ook nog sprake is van variatie, zijn al deze verschillen verwaarloosbaar.

Wat opvalt: dat het percentage jongeren dat zelf wel eens aan sexting gedaan zegt te hebben (2,6%), wel erg laag is, zeker in relatie tot de visie van deskundigen dat sexting een normaal onderdeel van de seksuele ontwikkeling is, én in relatie tot ander onderzoek.[4]

Figuur 7 - Sexting: hoe vaak komt het voor?

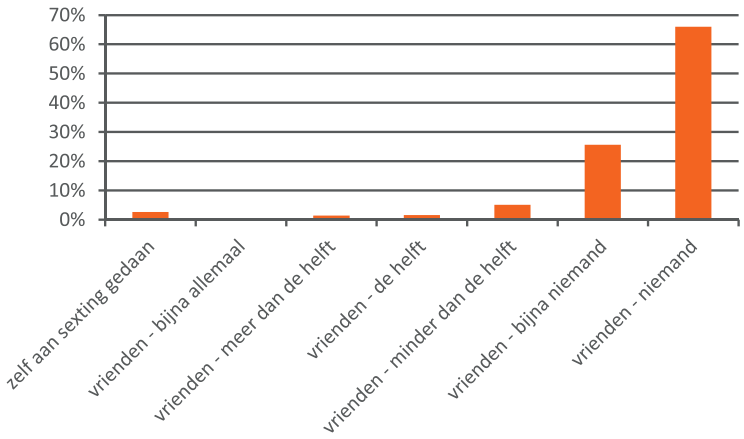

Vervolgens vroegen we naar de houding ten opzichte van sexting, en de omgang met rondgestuurde foto's (zie Figuur 8 - Sexting: houding en gedrag (1=helemaal oneens, 3=neutraal, 5=helemaal eens)).

Figuur 8 - Sexting: houding en gedrag (1=helemaal oneens, 3=neutraal, 5=helemaal eens)

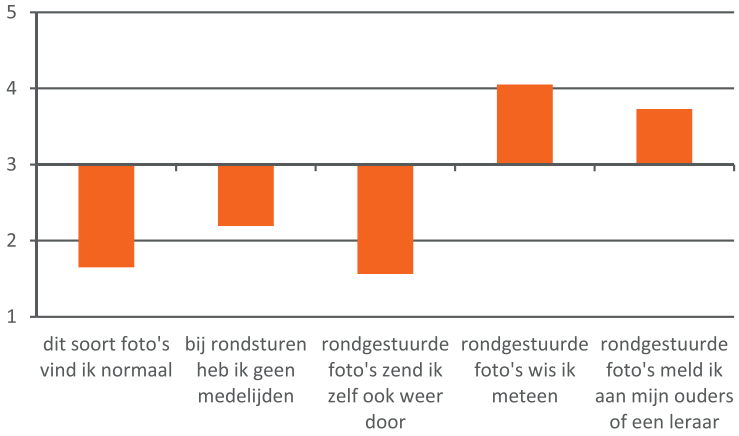

[4] Bijvoorbeeld: bijna 10% volgens het onderzoek Safer Internet Day 2017 – 'Sexting onderzocht', Leidschendam, ECP, 2017.

Observatie: jongeren blijken sexting grotendeels niet normaal te vinden (gemiddelde score 1,65, dus behoorlijk oneens met de stelling). Daarentegen vinden ze wél dat je medelijden moet hebben met het slachtoffer, als zo'n foto de school wordt rondgestuurd (gemiddelde score 2,19, dus redelijk oneens met de stelling dat je geen medelijden hoeft te hebben). Tegelijkertijd sturen ze foto's die ze zelf ontvangen liever niet door (gemiddelde score 1,56, dus behoorlijk oneens met de stelling), worden foto's die ze zelf ontvangen vaak meteen gewist (gemiddelde score 4,05, dus zeer eens met de stelling) en melden ze het vaker wel dan niet aan een volwassene in hun omgeving, zoals de ouders of een leraar (gemiddelde score 3,73).

Verschil qua geslacht: in alle opzichten oordelen meisjes iets strenger dan jongens over sexting (niet normaal, beelden niet verder doorzenden, beelden meteen wissen, etc.) De verschillen zijn minimaal maar wel statistisch significant.

Wat opvalt: dat de jongeren dus nogal braaf omgaan met sexting. En meisjes nog nét iets braver dan jongens.
Maar let op: dat de meeste jongeren nogal braaf omgaan met sexting (rondgestuurde foto's worden meestal niet doorgestuurd en meestal meteen gewist), betekent nog niet dat er geen grootschalige problemen kunnen ontstaan. Er hoeft immers maar één persoon te zijn die sexting-beelden wél doorzendt, bijvoorbeeld naar 100 anderen, en van die ontvangers maar een paar die die beelden opnieuw doorzenden naar 100 anderen (enzovoorts), dan stijgt het aantal personen dat die beelden gezien heeft explosief. Met alle desastreuze gevolgen van dien. De – potentiële – ellende zit 'm dus vooral in het doorzenden[5].
Tot slot onderzochten we de beeldvorming: hoe aantrekkelijk, dom of populair worden andere jongens en meisjes gevonden, die pikante beelden van zichzelf verzenden? Zie Figuur 9 - Sexting: beeldvorming (1=helemaal oneens, 3=neutraal, 5=helemaal eens).

Figuur 9 - Sexting: beeldvorming (1=helemaal oneens, 3=neutraal, 5=helemaal eens)

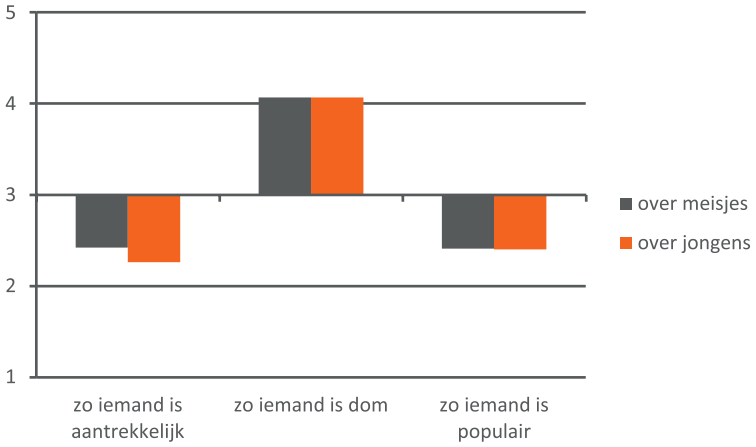

[5] Wat natuurlijk ook consequenties heeft voor degene die de sexting-beelden in eerste instantie (van zichzelf) gemaakt heeft. Die loopt altijd een risico. Meer daarover in het hoofdstuk 'Aanbevelingen voor ouders'.

Observatie: jongeren die aan sexting doen, worden minder aantrekkelijk, niet zo slim, en niet zo populair gevonden. De oordelen over meisjes verschillen niet of nauwelijks van die over jongens.

Wat opvalt: dat leeftijdsgenoten die aan sexting doen, of dat nou jongens of meisjes zijn, dus nogal negatief beoordeeld worden. Dit is in lijn met de observatie (zie boven) dat jongeren sexting niet echt normaal vinden.
Wat eveneens opvalt: dat meisjes die aan sexting doen dus grotendeels hetzelfde beoordeeld worden als jongens die dat doen. Zelf hadden we verwacht dat meisjes negatiever beoordeeld zouden worden maar dat blijkt dus niet zo te zijn. (Overigens vonden we ook geen verschillen in de oordelen ván jongens tegenover meisjes hierover.)

3.7 Porno, geweld, en andere vervelende online ervaringen

Wat vinden jongeren zélf vervelend om online mee geconfronteerd te worden? Zie Figuur 10 - Houding t.o.v. vervelende gebeurtenissen (1=heel vervelend, 3=neutraal, 5=helemaal niet vervelend).

Figuur 10 - Houding t.o.v. vervelende gebeurtenissen (1=heel vervelend, 3=neutraal, 5=helemaal niet vervelend)

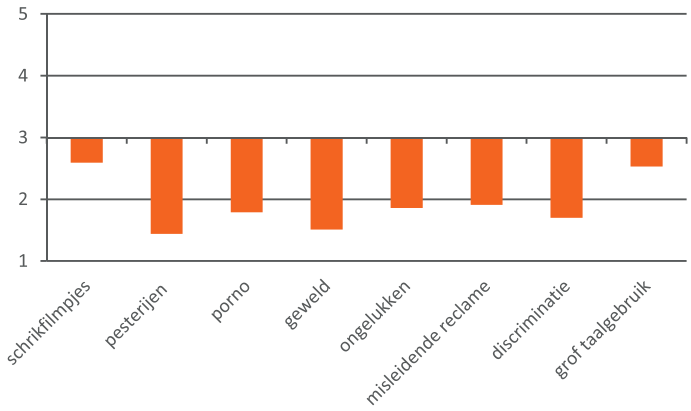

Observatie: alles wat we ze voorlegden vonden ze vervelend: schrikfilmpjes, pesterijen, porno, geweld (zoals onthoofdingsfilmpjes), akelige ongelukken, misleidende reclame, discriminatie (van homo's, moslims, vluchtelingen, etc.) en grof taalgebruik (bijvoorbeeld van vloggers).

Verschil qua geslacht: over het algemeen vinden meisjes dit soort dingen (met name porno, geweld, ongelukken en discriminatie) nog net iets vervelender dan jongens. Vooral porno.

Wat opvalt: dat online pesten (ook wel 'cyber-pesten' genoemd) en gewelddadige beelden het vervelendst gevonden worden.

En wie nemen jongeren het eerst in vertrouwen als er daadwerkelijk iets vervelends gebeurt? Zie Figuur 11 - De eerste vertrouweling bij vervelende gebeurtenissen.

Figuur 11 - De eerste vertrouweling bij vervelende gebeurtenissen

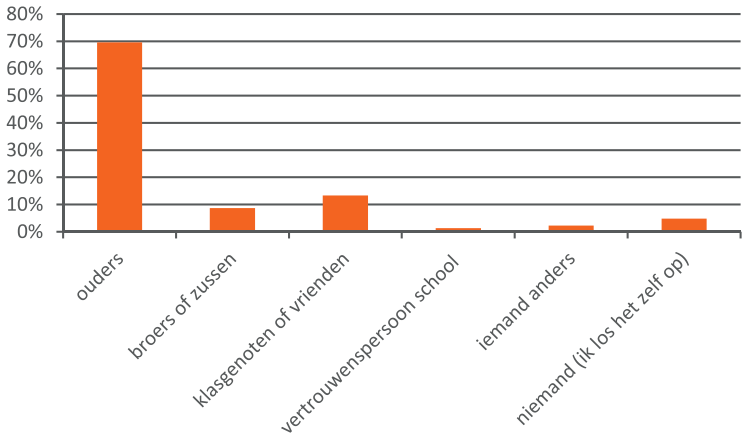

Observatie: bij vervelende online gebeurtenissen nemen jongeren meestal hun ouders het eerst in vertrouwen (69,6%).

Wat opvalt: dat bijna niemand (slechts 1,3%) een vertrouwenspersoon van school inlicht, wanneer er online iets vervelends is gebeurd. Dat is dus geen goed nieuws voor scholen… Mogelijk wéten leerlingen gewoon niet bij wie ze op school terecht kunnen. Dat moet de school dus goed communiceren. Of ze denken – om wat voor reden dan ook – dat de school geen goede steun kán leveren. Ook daar ligt dus een taak voor school.

Anderzijds zeggen jongeren wél dat ze op school willen leren over online risico's. Na de eigen ouders zijn leraren de belangrijkste informatiebron voor hen (zie paragraaf 3.8, Figuur 13). Mogelijk zien jongeren school dus vooral als een kennisinstituut, dat zich niet moet bemoeien met hun persoonlijke leven. Dit is een interessant onderwerp voor nader onderzoek.

3.8 Het inschatten van online risico's

We vroegen ons af hoe waarschijnlijk jongeren het vinden dat ze ten prooi vallen aan online risico's, zoals phishing, ransomware en grooming. Wanneer ze de desbetreffende risico's (te) laag inschatten, vormt dat op zich een risico. Zie Figuur 12 – Hoe worden online risico's ingeschat? (1=heel onwaarschijnlijk, 3=neutraal, 5=heel waarschijnlijk)

Verder wilden we graag weten bij wie jongeren bij voorkeur te rade gaan om meer te leren over online risico's. Zie Figuur 13 - Gewenste bronnen voor meer informatie over online risico's.

Observatie: alle risico's die wij voorlegden, werden onwaarschijnlijk genoemd. (Alleen 'verkeerd klikken', zoals per ongeluk een besmette bijlage openen, scoorde een gemiddelde van 3,0 oftewel 'neutraal'.)

Wat opvalt: dat de risico's waarschijnlijk té laag ingeschat worden. Met name ransomware (toelichting in de vragenlijst: "een virus dat al je bestanden op slot zet, waarna je losgeld (een ransom) moet betalen om ze weer te kunnen openen") vormt op dit moment een toenemend probleem. Ook is gebleken dat zelfs organisaties waar de medewerkers zich terdege bewust zijn van dit gevaar, eraan ten prooi kunnen vallen.
Wat eveneens opvalt, is dat het risico op het binnenhalen van ransomware lager wordt ingeschat dan 'verkeerd klikken'. Dat wijst op een gebrek aan kennis, aangezien ransomware juist meestal wordt binnengehaald door per ongeluk klikken op een besmette bijlage. Het risico op ransomware zou dus minstens even hoog ingeschat moeten worden als het risico op verkeerd klikken.

Figuur 12 – Hoe worden online risico's ingeschat? (1=heel onwaarschijnlijk, 3=neutraal, 5=heel waarschijnlijk)

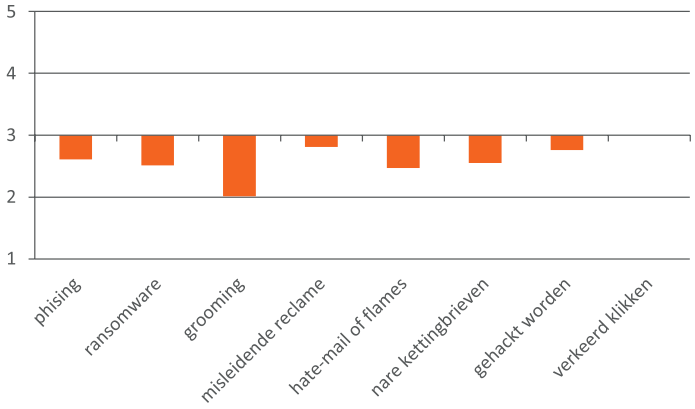

Vervolgens wilden we graag weten waar of bij wie jongeren bij voorkeur te rade gaan om meer te leren over online risico's. Dat geeft een indicatie van de personen en instanties waar voorlichting het best op gericht kan worden. Zie Figuur 13 - Gewenste bronnen voor meer informatie over online risico's.

Observatie: jongeren leren het liefst over online risico's van hun ouders (77,2%), gevolgd door leraren (47%) en vrienden (32,3%). Het minst in trek als gesprekspartner zijn: de politie (14,7%) en de internet-provider (10,9%).

Wat opvalt: dat ouders dus veruit de belangrijkste bron van informatie zijn, gevolgd door leraren van school. Oftewel: hun dagelijkse opvoeders.

Figuur 13 - Gewenste bronnen voor meer informatie over online risico's

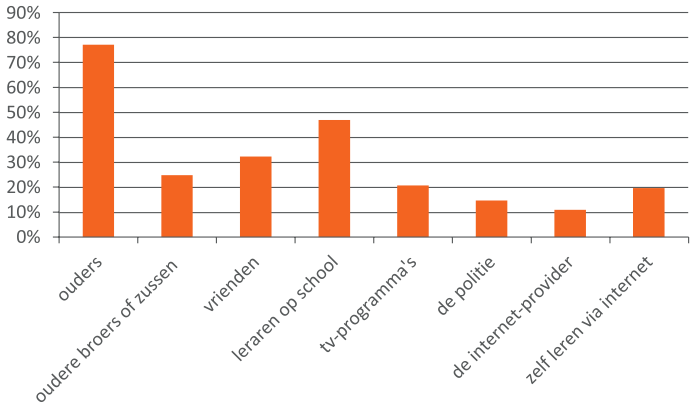

4 Ouderlijke mediatie

Hieronder gaan we in op de vraag hoe jongeren met hun ouders communiceren over hun online gedrag. De jargonterm hiervoor is 'ouderlijke mediatie'. Je zou het ook gewoon 'mediaopvoeding' kunnen noemen. Waarschijnlijk gebruiken onderzoekers liever de term 'ouderlijke mediatie' omdat die wat neutraler is. 'Mediaopvoeding' klinkt immers wel erg actief (dan denk je al snel aan uitleg geven en regels stellen), terwijl mediaopvoeding ook passief kan zijn (denk bijvoorbeeld aan: het kopen van een Wii Fit spelcomputer om bewegen te stimuleren, of zelf het goede voorbeeld geven bij computer- en smartphone-gebruik).

We keken vooral naar:

- praten over het gebruik van online media;
- de manier van praten over online mediagebruik;
- praten over schokkende beelden;
- omgaan met afspraken en regels;
- het gebruik van parental control-software.

4.1 Praten over het gebruik van online media

Hoe vaak praten jongeren met hun ouders over het gebruik van online media? Zie Figuur 14 - Hoe vaak praat je met je ouders over het gebruik van online media?

Figuur 14 - Hoe vaak praat je met je ouders over het gebruik van online media?

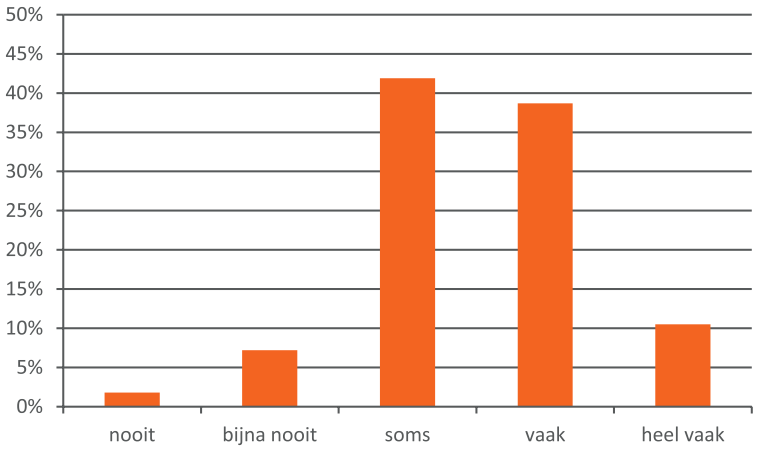

Observatie: bijna de helft van de jongeren (49,2%) praat vaak of heel vaak met hun ouders over het gebruik van online media, en 41,9% doet dat soms. Een minderheid doet het nooit (2%) of bijna nooit (7%).

Wat opvalt: hoe meer er gepraat wordt, hoe beter jongeren met online risico's om lijken te gaan. Let op: het hang er wel vanaf hóe je praat. Veel praten op zich is niet voldoende. Daarover straks meer (in paragraaf 4.2 - Manieren van praten over online mediagebruik).

We vonden statisch significante verbanden tussen de frequentie van praten enerzijds en online risico's (of het vermijden daarvan) anderzijds:

1. Het doorgeven van wachtwoorden aan ouders – hoe meer er thuis gepraat wordt, hoe vaker jongeren hun wachtwoorden doorgeven aan hun ouders. In cijfers: van de jongeren die vaak tot heel vaak met hun ouders praten, geeft iets meer dan de helft (51,5%) hun wachtwoorden aan hun ouders door, tegenover minder dan de helft (43,8%) van de jongeren die nooit, bijna nooit, of alleen soms met hun ouders praten over online mediagebruik.
2. Kritisch omgaan met sociale media – hoe meer er thuis gepraat wordt, des te kritischer de omgang met sociale media. Jongeren controleren berichten vaker op echtheid, en vinden eerder dat een bericht op sociale media weinig zegt over hoe een persoon echt is. Anderzijds bestuderen ze ook eerder iemands profiel om iemand beter te leren kennen. De cijfers verschillen niet héél veel van elkaar (ze schommelen steeds rond het neutrale middelpunt) maar ze zijn wel degelijk statistisch significant.
3. Sexting – hoe meer er thuis gepraat wordt, hoe vaker ze aan hun ouders vertellen dat ze een onbedoelde 'sext' (pikante foto of video) hebben gekregen. Niet dat pratende jongeren daadwerkelijk meer pikante beelden ontvangen dan anderen, maar dat ze het eerder vertellen áls ze die krijgen. Wat ook wel voor de hand ligt natuurlijk. Omdat dit bij uitstek iets is om over te praten. Voor de overige sexting-attitudes, zoals de opvatting of sexting normaal is of niet, werden geen significante verschillen (tussen veel of weinig praten) gevonden.

4.2 Manieren van praten over online mediagebruik

We onderscheidden vier manieren van praten:

- eenrichtingsverkeer (met opdrachten en preken);
- onderhandeling ("Als jij dit doet, mag je dat");
- vragend en belangstellend ("Wat doe je eigenlijk? Vertel eens…");
- in de vorm van een wederzijds gesprek (samen afspraken maken).

Hoe praten jongeren met hun ouders? We legden dat voor in de vorm van stellingen, waarbij geantwoord kon worden op een 5-puntsschaal, variërend van 1 (klopt helemaal niet) via 3 (neutraal) tot 5 (klopt helemaal wel). Zie Figuur 15 - Manieren van praten (1= klopt helemaal niet, 3=neutraal, 5= klopt helemaal).

Observatie: wanneer jongeren met hun ouders praten over online media, wordt er vooral vragend en belangstellend gepraat (gemiddelde score 4,02) en in de vorm van een wederzijds gesprek (3,93). Eenrichtingsverkeer (2,72) en onderhandelen (2,58) komen minder voor.

Verschillen op basis van religie: bij jongeren met een Islamitische achtergrond is vaker sprake van 'eenrichtingsverkeer' en 'onderhandelen' dan van 'vragend/belangstellend communiceren' of 'het voeren van een wederzijds gesprek'. De verschillen (ten opzichte van andere religies of niet-religieuze gezinnen) zijn klein, maar wel statistisch significant.

Wat opvalt: dat vragend/belangstellend communiceren en het voeren van wederzijdse gesprekken niet alleen vaker voorkomt, maar ook beter werkt dan eenrichtingsverkeer en onderhandelen. Hieronder volgen de verbanden die we vonden.
Alle verbanden waren statistisch significant. De bijbehorende (statistische) verantwoording valt buiten het kader van het onderhavige publieksrapport. Dit zal echter binnenkort in de vorm van een wetenschappelijke publicatie nader uitgewerkt en verantwoord worden.

Figuur 15 - Manieren van praten (1= klopt helemaal niet, 3=neutraal, 5= klopt helemaal)

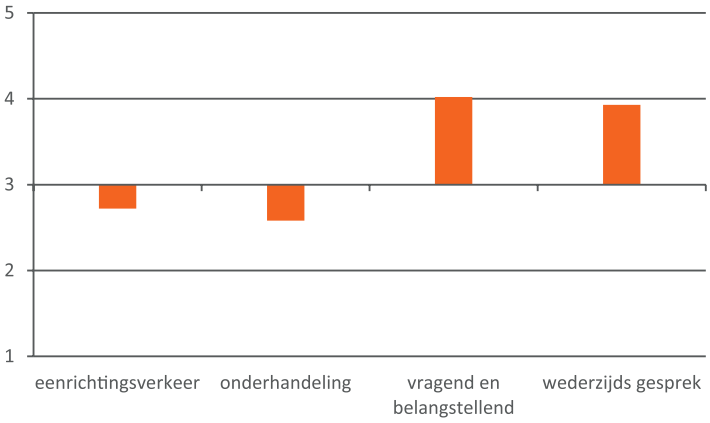

1. Meer vragend/belangstellend communiceren en meer wederzijdse gesprekken voeren correleert met:
   - meer controleren op de echtheid van sociale-mediaberichten;
   - eerder denken dat sociale-mediaberichten overdreven zijn;
   - eerder denken dat sociale-mediaberichten niets zeggen over de persoon die ze plaatst;
   - de gedachte dat sexting niet normaal is;
   - de gedachte dat je medelijden moet hebben met slachtoffers van sexting;
   - het niet doorsturen van sexting-beelden;
   - het wissen van sexting-beelden;
   - het melden van sexting-beelden bij ouders en leraren;
   - het negatiever oordelen over leeftijdsgenoten die aan sexting doen (worden minder populair gevonden).

Ook interessant: dat vervelende online gebeurtenissen (zoals schrikfilmpjes, pesterijen, porno, geweld, akelige ongelukken, misleidende reclame, discriminatie en grof taalgebruik) bij deze manieren van communiceren eerder vervelend gevonden worden. Mogelijk zorgen deze manieren van communiceren voor meer gevoeligheid, of herkennen jongeren hierdoor beter wat het doet met henzelf. Dit vraagt om meer onderzoek.

2. Meer eenrichtingsverkeer en meer onderhandelen correleert met:
- meer geloof hechten aan profielen op sociale media;
- eerder denken dat beroemdheden zelf hun berichten op sociale media plaatsen;
- het leuker vinden om met bekenden én onbekenden over lichaam en seks te praten;
- de gedachte dat sexting normaal is;
- de gedachte dat je geen medelijden hoeft te hebben met slachtoffers van sexting;
- het (zelf) doorsturen van sexting-beelden;
- het minder wissen van sexting-beelden;
- het minder melden van sexting-beelden bij ouders en leraren;
- het positiever oordelen over leeftijdsgenoten die aan sexting doen (worden populairder gevonden).

En complementair aan wat hierboven al vermeld werd: dat vervelende online gebeurtenissen (zoals pesterijen, porno, geweld, etc.) minder vervelend gevonden worden bij eenrichtingsverkeer en onderhandelen. Zoals gezegd vergt een verklaring hiervoor meer onderzoek. Daarnaast blijkt dat het cluster eenrichtingsverkeer en onderhandelen vaker voorkomt in Islamitische gezinnen dan in gezinnen met een andere (of helemaal geen) religieuze achtergrond.

Tot slot: communicatie in de vorm van eenrichtingsverkeer gaat vaak samen met tegendraadsheid. Bij deze manier van communiceren zeggen jongeren vaker:
- dat ze gefrustreerd raken als ze niet hun eigen keuzes mogen maken;
- dat ze geïrriteerd raken als iemand iets uitlegt wat ze al weten;
- dat ze graag verboden dingen doen;
- dat ze eerder het tegenovergestelde doen bij dwang en advies.

Let op: het gaat hier alleen om correlaties (statistische verbanden), en niet om causale (oorzakelijke) verbanden. Dus: communiceren in de vorm van eenrichtingsverkeer kán tegendraads gedrag veroorzaken, maar het kan ook omgekeerd zijn. Namelijk dat het tegendraadse gedrag van deze jongeren eenrichtingsverkeer bij de ouders uitlokt.

4.3 Praten over schokkende beelden

Hoe vaak praten jongeren met hun ouders over schokkende beelden? Zie Figuur 16 - Praten (met ouders) over schokkende beelden. Wat 'schokkende beelden' zijn, lieten we over aan de fantasie van de respondenten. We gaven geen definitie. Wel gaven we als voorbeelden 'porno' en 'geweld'.

Figuur 16 - Praten (met ouders) over schokkende beelden

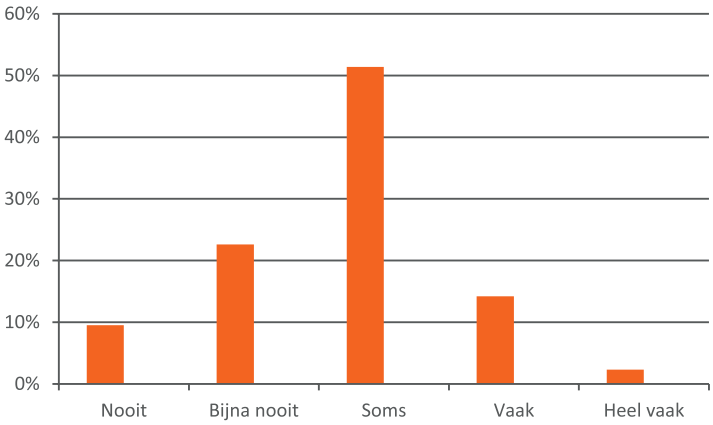

Observatie: de helft (51,4%) van de jongeren praat soms met hun ouders over schokkende beelden (omdat hun ouders erover begonnen). Een derde (32,1%) doet dit nooit of bijna nooit, en een minderheid (16,5%) doet het vaak of heel vaak.

Overige observaties:

- de meeste ouders leggen duidelijk uit wat hun mening over dit soort beelden is, en moedigen hun kinderen aan om ook hún mening hierover te geven. Daarnaast vinden ouders hun eigen mening niet echt belangrijker dan die van hun kinderen (zie Bijlage B – Tabel 11);
- jongeren gaan ervan uit dat hun ouders dit soort beelden slecht en niet realistisch vinden (zie Bijlage B – Tabel 12).

Wat opvalt: dat dus bijna een derde van de jongeren nooit of bijna nooit met hun ouders praat over schokkende beelden. Wij vinden dat best veel, en niet bepaald positief. Dat de meeste ouders hun eigen mening niet echt belangrijker vinden dan die van hun kinderen, is daarentegen wél weer positief (omdat praten vanuit een gelijkwaardige positie eerder al bestempeld werd als risico-verlagend).

4.4 Afspraken en regels

Waarover maken jongeren afspraken met hun ouders? Zie Figuur 17 – Afspraken en regels over...

Figuur 17 – Afspraken en regels over...

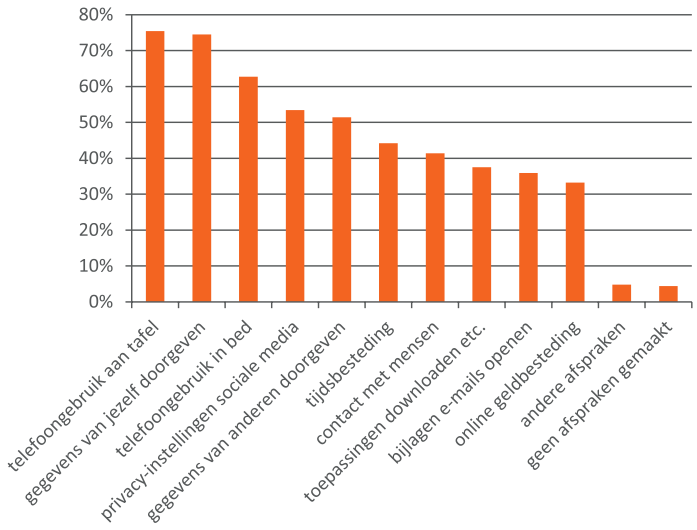

Observatie: er worden vooral afspraken gemaakt over telefoongebruik aan tafel (75,4%), over het doorgeven van eigen gegevens aan anderen (74,5%), en over telefoongebruik in bed (62,7%). Ook worden er door meer dan helft van de jongeren afspraken gemaakt over privacy-instellingen op sociale media (53,4%) en het doorgeven van gegevens van anderen (51,4%).

Overige observaties:

- de afspraken die jongeren zelf zouden maken (met hun eigen – toekomstige – kinderen), komen overeen met de afspraken die ze op dit moment met hun ouders maken (zie Bijlage B – Tabel 18);
- er wordt niet veel gepraat over al die afspraken en regels. Slechts een kwart van de jongeren (23,9%) zegt dat dit vaak tot heel vaak gebeurt. Meer dan de helft van de jongeren zegt dat dit soms gebeurt (58,6%), en 17,5% praat er nooit of bijna nooit over (zie Bijlage B – Tabel 14);
- áls er gepraat wordt over de regels (wat dus weinig gebeurt), dan gebeurt dat meestal rustig, en meestal wordt goed uitgelegd waarom die regels gelden;
- ouders worden doorgaans boos als hun kinderen zich niet aan de regels houden;
- ouders zijn redelijk consistent in het handhaven van de regels (zie Bijlage B – Tabel 15);
- ouders houden zich meestal ook zélf aan hun eigen regels (86,3% van de jongeren zegt dat dit het geval is, en slechts 8,8% klaagt dat dat niet zo is);
- jongeren vinden de afspraken en regels over het algemeen begrijpelijk en redelijk (zie Bijlage B – Tabel 16).

Wat opvalt: dat er dus vooral afspraken worden gemaakt over telefoongebruik aan tafel, en (geen) gegevens van jezelf doorgeven aan anderen, maar dat het onderwerp 'tijdsbesteding' in de middenmoot eindigt. Terwijl ouders daar vaak de meeste zorgen over hebben (getuige het aantal vragen daarover op websites als Mediaopvoeding.nl).
Verder vallen een aantal correlaties (verbanden) op:

- hoe vaker jongeren met hun ouders praten over afspraken en regels, hoe vaker ze een niet voor hen bestemde sexting-afbeelding meteen weer wissen en hoe vaker ze vertellen dat ze hem hebben ontvangen. De manier van praten maakt hierbij ook nog uit: hoe meer ouders rustig uitleggen waarom de regels en afspraken er zijn, hoe eerder jongeren het aan een volwassene doorgeven wanneer ze een niet voor hen bestemde sexting-afbeelding hebben gekregen;
- jongeren tonen zich vooral positief over regels en afspraken wanneer hun ouders vragend/belangstellend communiceren, en wanneer ze een wederzijds gesprek aangaan met hun kinderen;
- de houding van jongeren ten opzichte van afspraken en regels is duidelijk negatiever wanneer er gecommuniceerd wordt in de vorm van eenrichtingsverkeer of onderhandelen;
- hoe minder ouders letten op de naleving van afspraken en regels, des te groter de risico's (minder aversie om online met vreemden te praten over lichaam en seks, risicovollere opvattingen over sexting, en minder aversie tegen porno, geweld, akelige ongelukken en discriminatie). Maar let op: dat betekent niet dat ouders domweg harder moeten optreden bij overtreding van de regels. De manier van handhaven maakt namelijk wel uit: voortdurend in gesprek blijven blijkt beter te werken dan straffen of boos worden;
- hoe rustiger de regels en afspraken worden uitgelegd, hoe geringer de ervaringen met sexting (het verband is zwak maar statistisch wel significant).

Tot slot: meer praten over afspraken en regels helpt niet om een positievere houding over afspraken en regels af te dwingen, maar helpt wel om negatieve gevoelens ("ik vind ze stom, die regels") te vermijden.

4.5 Parental control-software

Parental control-software, oftewel software voor ouderlijk toezicht, blijkt weinig gebruikt te worden (althans volgens de jongeren uit het onderzoek). Zie Figuur 18 – Gebruiken jullie thuis controle-software?

Observatie: bij maar één op de twintig jongeren (5,6%) wordt er controle-software gebruikt om hun gedrag te reguleren. Bijna driekwart (72%) zegt dat dit middel niet gebruikt wordt. Ongeveer één op de vijf jongeren (22%) weet niet of dit soort software gebruikt wordt.

Wat opvalt: dat parental control-software dus erg weinig gebruikt wordt (bij maar 5,6% van de jongeren). Maar ook dat het percentage 'weet niet' merkwaardig hoog is (22%). Dit soort software wordt immers vooral gebruikt om de online tijd van jongeren te beperken, dus dat merken ze snel genoeg, zou je zeggen.
Wat verder opvalt: dat ook maar 6,2% van de jongeren zegt dat ze deze software bij hun eigen kinderen zouden willen gebruiken. Een ruime meerderheid (65,7%) weet het nog niet. Uit de motivatie die ze konden geven in de vorm van vrije tekst, blijkt dat de belangrijkste reden om het wél te doen, is: 'veiligheid'. De belangrijkste reden om het níet te doen, is 'vertrouwen' (in hun toekomstige kinderen). Zoals ze dat vertrouwen ook van hun eigen ouders willen hebben, voegen ze vaak toe.
We vonden weinig verbanden tussen het gebruik van parental control-software enerzijds en het online (risico-)gedrag van jongeren anderzijds. (Wat ook kan komen door het geringe gebruik.) Het enige significante verband is dat jongeren die dit soort software (moeten) gebruiken, vaker hun ouders het eerst in vertrouwen nemen wanneer vreemden persoonlijke vragen gaan stellen. Ook lijken álle vormen van praten (eenrichtingsverkeer, onderhandeling, vragend/belangstellend en wederzijds gesprek) meer van toepassing op jongeren die parental control-software gebruiken.

Figuur 18 – Gebruiken jullie thuis controle-software?

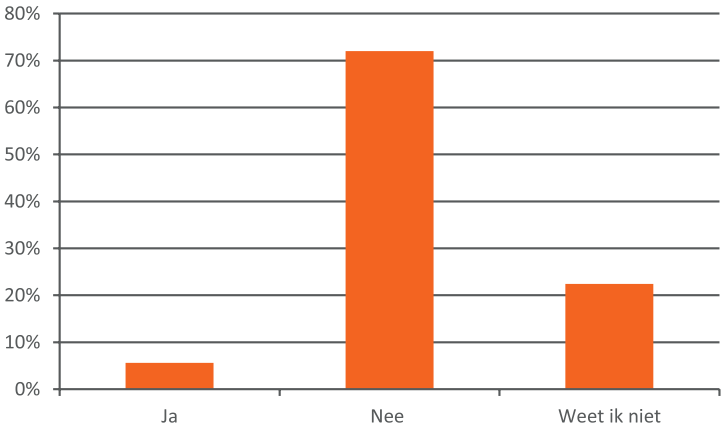

5 Aanbevelingen voor ouders

Het onderhavige onderzoek ondersteunt in alle opzichten de adviezen die voorheen al werden gegeven aan ouders, maar voegt daar ook nog nieuwe dingen aan toe.

Praten, praten, praten

Veel praten werkt aantoonbaar risico-verlagend. Want hoe meer er thuis gepraat wordt over media-gebruik, hoe groter de kans:

- dat jongeren hun wachtwoorden doorgeven aan hun ouders;
- dat jongeren kritisch omgaan met sociale media;
- dat jongeren vertellen dat ze een onbedoelde sexting-afbeelding hebben gekregen.

Maar let op: veel praten op zich is niet genoeg. Het moet wel op de juiste manier gebeuren. Zie verder bij 'Kies de juiste manier van praten' hieronder.

Word niet boos

Uit het onderzoek blijkt dat 'bang zijn voor boze reacties' de belangrijkste reden is (na 'beducht zijn voor je eigen privacy') voor jongeren om niet naar hun ouders te gaan als er iets is mis gegaan. Oftewel: als je in het verleden boos werd bij een online misstap, komt je kind dus niet meer zo makkelijk naar je toe als er écht iets heftigs aan de hand is, waardoor je niet meer kunt helpen, en je dus nog verder van huis bent.

Maak je geen zorgen over gebrek aan kennis (maar...)

Veruit de ónbelangrijkste reden voor jongeren om niet naar hun ouders te gaan als er iets is misgegaan, is dat ze het toch niet zouden begrijpen. Dat is dus een hart onder de riem voor ouders die denken dat het geen zin zou hebben om te praten over online ervaringen met hun kinderen vanwege gebrek aan kennis over de online wereld.
Maar let op: áls je niet begrijpt waar het over gaat, uit dat onbegrip dan liever op een positieve en geïnteresseerde manier ("vertel eens, hoe werkt dit nu eigenlijk?") dan op een negatieve en afkeurende manier ("hou toch op met dat WotsUp, of hoe het ook heet..."). Het nut van een positieve insteek blijkt weliswaar niet rechtstreeks uit het onderhavige onderzoek maar wel uit verschillende andere onderzoeken[6].

...Maar blijf je wel goed informeren

Veruit de belangrijkste informatiebron voor jongeren, als het gaat om online risico's, zijn de ouders (77,2%). Ook zijn de ouders veruit favoriet om het als eerste aan te vertellen (bijna 70%) als er iets is mis gegaan. Dat betekent dat je als ouders wel je best moet doen om antwoord te geven op vragen van je kinderen. Probeer dus goed bij te blijven. Als je er zelf niet meteen uitkomt, ga dan samen op zoek naar de juiste antwoorden.

[6] Zie onder andere: Livingstone, S. et al. (2017). 'Maximizing Opportunities and Minimizing Risks for Children Online: The Role of Digital Skills in Emerging Strategies of Parental Mediation'. In: Journal of Communication, online first publication

Toon er begrip voor dat je kinderen niet alles willen vertellen

Jongeren hechten sterk aan hun privacy. Dat is de belangrijkste reden om niet alles te willen delen met hun ouders. Houd er rekening mee dat dit normaal is, en heb er begrip voor. Uit diverse (andere) onderzoeken blijkt dat het risico-verlagend werkt, ook voor mogelijke suïcidale gevoelens, als jongeren zich gesteund en begrepen voelen. En ook al begrijp je ze niet écht, maak dan duidelijk dat je ze in ieder geval serieus neemt.

Kies de juiste manier van praten

Globaal zijn er vier manieren van praten:

- eenrichtingsverkeer (met opdrachten en preken);
- onderhandelen ("Als jij dit doet, mag je dat");
- vragend en belangstellend ("Wat doe je eigenlijk? Vertel eens…");
- in de vorm van een wederzijds gesprek (samen afspraken maken).

Uit het onderzoek blijkt:

- vragend/belangstellend communiceren en het voeren van wederzijdse gesprekken is het effectiefst (dat wil zeggen: geeft de grootste vermindering van risicovol gedrag);
- eenrichtingsverkeer en onderhandelen zijn minder effectief (dat wil zeggen: lijkt risicovol gedrag meer in de hand te werken).

Zorg dat compromitterende beelden niet doorgestuurd worden

Veruit de meeste jongeren gaan zorgvuldig om met sexting-beelden. Ze wissen ze meestal meteen, en melden het vaak aan een volwassene, als ze iets ontvangen wat niet voor hen bestemd is. Dat is mooi, maar er hoeft er maar één te zijn die dat soort beelden wél doorstuurt – naar een groot aantal anderen – gevolgd door een paar ontvangers die de beelden eveneens doorsturen naar een groot aantal anderen, en je hebt al een probleem van jewelste (waar ouders zich beslist zorgen over moeten maken). Dus:

- druk je kinderen daarom op het hart om compromitterende beelden echt nooit door te sturen. Want in doorsturen (dus openbaar maken) schuilt het ware probleem van sexting;
- vertel je kinderen dat sexting (binnen een relatie) op zich niet verkeerd is, maar dat het risico wel heel groot is, omdat je nooit zeker weet dat sexting-beelden nooit doorgestuurd zullen worden. Bij twijfel: niet doen.

Let op: niet alleen sexting-beelden mogen nooit doorgestuurd worden, maar ook beelden over vechtpartijen en ongelukken niet. Het kan zeer schadelijk en zeer kwetsend zijn voor de betrokkenen, als die beelden worden doorgezonden.

Blijf dit soort zaken voortdurend bespreken. Uit het onderhavige onderzoek blijkt dat dat echt helpt.

Zie toe op het naleven van afspraken en regels

Het handhaven van afspraken en regels, dus goed toezien op de naleving ervan, vermindert de online risico's in allerlei opzichten. Het onderzoek toont aan:

- hoe minder je let op de naleving van afspraken en regels, des te sneller je kinderen online met vreemden praten over lichaam en seks;
- en hoe risicovoller hun opvattingen over sexting.

Ook belangrijk:

- hoe rustiger de regels en afspraken worden uitgelegd, hoe geringer de ervaringen met sexting;
- het handhaven van afspraken en regels betekent vooral: voortdurend erover in gesprek blijven. Straffen en boos worden werkt aantoonbaar minder goed.

Bijlage A - Vragenlijst

Hoe oud ben je?

- O 12
- O 13
- O 14
- O 15
- O 16
- O 17

Ik ben een...

- O Jongen
- O Meisje

Welke schoolopleiding volg je?

- O Basisonderwijs/ Lagere school
- O VMBO
- O MAVO
- O HAVO
- O VWO
- O MBO
- O Anders, namelijk _____

Klik bij onderstaande stellingen het antwoord aan dat voor jou klopt

Mijn ouders zijn nog bij elkaar.

- O Ja
- O Nee

Ik heb één of meer broers of zussen.

- O Ja
- O Nee

Ik woon:

- O Bij mijn (beide) ouders
- O De meeste tijd bij één van mijn ouders (of afwisselend bij de een en de ander)
- O Ergens anders, namelijk _____

Mijn godsdienst is:

- O Protestants
- O Katholiek
- O Islam
- O Anders, namelijk _____
- O Niets

Nu volgen enkele vragen over jouw mediagebruik, en de afspraken die je hierover gemaakt hebt met je ouders.

Hoe vaak wordt er bij jullie thuis gepraat over jouw gebruik van online media
(bijvoorbeeld op je smartphone, tablet, of laptop)?

- O Nooit
- O Bijna nooit
- O Soms
- O Vaak
- O Heel vaak

Maar stel nu dat jullie het hier wel over hebben, hoe zouden jouw ouders hier dan met jou over praten?

	Klopt helemaal niet	Klopt nauwelijks	Klopt een beetje niet, een beetje wel	Klopt een beetje	Klopt helemaal	Weet ik niet
In de vorm van eenrichtingsverkeer (met opdrachten en preken)	O	O	O	O	O	O
In de vorm van onderhandeling ("Als jij dit doet, dan mag je dat")	O	O	O	O	O	O
Vragend en belangstellend ("Wat doe je eigenlijk? Vertel eens?")	O	O	O	O	O	O
In de vorm van een gesprek (we maken samen afspraken over onderwerpen die mijn ouders belangrijk vinden)	O	O	O	O	O	O

Hoe vaak zeggen je ouders dat er online schokkende beelden te zien zijn (bijv. porno, geweld)?

- O Nooit
- O Bijna nooit
- O Soms
- O Vaak
- O Heel vaak

Maar stel nu dat je ouders dat wel tegen je zouden zeggen, hoe zou dat dan gaan?

	Klopt helemaal niet	Klopt nauwelijks	Klopt een beetje niet, een beetje wel	Klopt een beetje	Klopt helemaal	Weet ik niet
Mijn ouders leggen duidelijk uit wat hun mening over deze beelden is	O	O	O	O	O	O
Mijn ouders vinden hun eigen mening belangrijker dan de mijne	O	O	O	O	O	O
Mijn ouders moedigen mij aan om ook mijn mening te geven	O	O	O	O	O	O

En wat denk je dat de mening van jouw ouders is over dit soort materiaal (dus porno of geweld) op het internet?

	Klopt helemaal niet	Klopt nauwelijks	Klopt een beetje niet, een beetje wel	Klopt een beetje	Klopt helemaal	Weet ik niet
Mijn ouders vinden dit soort beelden slecht	O	O	O	O	O	O
Mijn ouders vinden dat dit soort beelden niks met de werkelijkheid te maken hebben	O	O	O	O	O	O

Geef hieronder aan waarover je met jouw ouders afspraken hebt gemaakt.
Je mag meer dan één vakje aankruisen.

Ik heb met mijn ouder(s) afspraken gemaakt over:

- O **De tijd** die ik mag besteden aan tv, internet, games, telefoon, etc.
- O **Telefoongebruik aan tafel**
- O **Telefoongebruik in bed**
- O **Het geld** dat ik online mag besteden
- O **De toepassingen** die ik wel of niet mag downloaden/installeren/gebruiken(zoals apps, games, websites, Popcorn Time, Hola!, etc.)
- O **De mensen** waarmee ik wel of niet contact mag hebben (online of in het echt)
- O **Bijlagen bij e-mails die ik wel of niet mag openen**
- O **Gegevens van mijzelf** die ik wel of niet mag doorgeven (zoals naam, adres, telefoonnummer, foto's, filmpjes, etc.)

- O **Gegevens van anderen** die ik wel of niet mag doorgeven (zoals naam, adres, telefoonnummer, foto's, filmpjes, etc.)
- O **Privacy-instellingen** op Facebook, Instagram, etc.
- O **Andere regels of afspraken**, namelijk _____
- O Ik heb **geen regels of afspraken** gemaakt met mijn ouders

Hoe vaak praten jullie thuis over de regels en afspraken over internetgebruik en online gedrag?

- O Nooit
- O Bijna nooit
- O Soms
- O Vaak
- O Heel vaak

Maar stel nu dat jullie het hier wel over hebben, hoe zouden jouw ouders hier dan mee omgaan?

	Klopt helemaal niet	Klopt nauwelijks	Klopt een beetje niet, een beetje wel	Klopt een beetje	Klopt helemaal	Weet ik niet
Mijn ouders worden boos als ik mij niet aan de afspraken of regels houd	O	O	O	O	O	O
Mijn ouders leggen mij rustig uit waarom de afspraken en regels er zijn	O	O	O	O	O	O
Mijn ouders zeggen dat ik me aan de afspraken en regels moet houden, maar letten hier dan vervolgens weinig op	O	O	O	O	O	O

En wat vind je van die afspraken en regels over internetgebruik en online gedrag?

	Klopt helemaal niet	Klopt nauwelijks	Klopt een beetje niet, een beetje wel	Klopt een beetje	Klopt helemaal	Weet ik niet (we hebben geen regels/afspraken)
Ik begrijp ze wel	O	O	O	O	O	O
Ik vind ze wel oké	O	O	O	O	O	O
Ik vind ze stom	O	O	O	O	O	O

Stel dat je later zelf kinderen hebt, waar zou jij dan afspraken over maken?

Je mag meer dan één vakje aankruisen.

- O **De tijd** die ze mogen besteden aan tv, internet, games, telefoon, etc.
- O **Telefoongebruik aan tafel**
- O **Telefoongebruik in bed**
- O **Het geld** dat ze online mogen besteden
- O **De toepassingen** die ze wel of niet mogen downloaden/installeren/gebruiken (zoals apps, games, websites, Popcorn Time, Hola!, etc.)
- O **De mensen** waarmee ze wel of niet contact mogen hebben (online of in het echt)
- O **Bijlagen bij e-mails** die ze wel of niet mogen openen
- O **Gegevens van hunzelf** die ze wel of niet mogen doorgeven (zoals naam, adres, telefoonnummer, foto's, filmpjes, etc.)
- O **Gegevens van anderen** die ze wel of niet mogen doorgeven (zoals naam, adres, telefoonnummer, foto's, filmpjes, etc.)
- O **Privacy-instellingen** op Facebook, Instagram, etc.
- O **Andere regels of afspraken**, namelijk _____
- O Ik zou **geen regels of afspraken** maken

Gebruiken jullie thuis software die jouw online gedrag controleert

(wat je wel en niet mag doen, hoe lang je het mag doen, etc.)?

- O Ja
- O Nee
- O Weet ik niet

Denk je dat je later controle-software voor jouw kinderen zou gebruiken?

- O Ja
- O Nee
- O Weet ik nog niet

Kun je kort toelichten waarom?

_____

Houden je ouders zich zélf aan de regels die ze jou opleggen?

(Bijvoorbeeld: niet bellen of appen aan tafel.)

- O Ja, meestal wel
- O Nee, meestal niet
- O Niet van toepassing (bij ons gelden geen regels)

Houd je wel eens iets achter voor je ouders?

Je mag meer dan één vakje aankruisen.

- O Ja, als ik bang ben dat ze boos zullen worden
- O Ja, als het iets is waarvan ik het ongemakkelijk vind om met hen over te praten
- O Ja, als ik denk dat ze het toch niet zullen begrijpen
- O Ja, als ik vind dat het iets privé's is waar zij niets mee te maken hebben
- O Ik houd nooit iets achter voor mijn ouders

Geef je je wachtwoorden wel eens door aan anderen?

Je mag meer dan één vakje aankruisen.

- O Ja, aan mijn ouders
- O Ja, aan klasgenoten of vrienden
- O Ja, aan spelers van online games
- O Ja, aan anderen dan de bovengenoemde personen
- O Ik geef mijn wachtwoorden nooit door

Welke websites en apps gebruik je vaak?

Met 'vaak' bedoelen we dagelijks, of minstens een paar keer per week. *Je mag meer dan één vakje aankruisen.*

Ook hier blijven je antwoorden natuurlijk anoniem. We vertellen het niet door!

- O Google
- O YouTube – vooral vanwege de vloggers
- O YouTube – vooral vanwege de instructiefilmpjes
- O YouTube – vooral vanwege de muziek
- O YouTube – 'algemeen' (voor andere toepassingen dan hierboven)
- O Facebook
- O Twitter
- O WhatsApp
- O Instagram
- O Snapchat
- O Momio
- O Skype (of andere communicatie-platforms, zoals FaceTime, etc.)
- O Legale film-sites, zoals Netflix
- O Illegale film-sites, zoals Popcorn Time
- O Porno-sites
- O Musical.ly
- O Wikipedia
- O Marktplaats
- O Scholieren.com (voor uittreksels, etc.)
- O Huiswerk-sites (zoals Woordjesleren, Wrts, Wozzol, Quandle, etc.)
- O Het leerling-volgsysteem van school (zoals Magister)
- O Webmail (zoals Gmail, Live.com, Hotmail, etc.)
- O Spelletjes-sites
- O Online werelden (zoals MovieStarPlanet)
- O Gaming-sites (zoals Minecraft, World of Warcraft, etc.)
- O Gok-sites (waar je voor geld kunt spelen)
- O Anders, namelijk _____

De volgende stellingen gaan over sociale media, zoals Facebook, Snapchat, en Instagram.
Geef aan in hoeverre je het eens bent met de volgende stellingen.

	Klopt helemaal niet	Klopt nauwelijks	Klopt een beetje niet, een beetje wel	Klopt een beetje	Klopt helemaal	Weet ik niet
Als je iemand goed wilt leren kennen, bestudeer je zijn of haar Facebook- of Instagram-account	O	O	O	O	O	O
Als ik me bij een bericht op sociale media afvraag of dat wel echt waar is, ga ik het controleren	O	O	O	O	O	O
Bekende mensen – zoals Rihanna, Obama en de paus – plaatsen zelf hun eigen berichten op social media	O	O	O	O	O	O
Berichten op sociale media zijn vaak overdreven	O	O	O	O	O	O
Berichten op sociale media laten alleen positieve kanten van iemand zien	O	O	O	O	O	O
Berichten op sociale media zeggen niet zo veel over de persoon die ze plaatst	O	O	O	O	O	O

Online en via apps kun je makkelijk over allerlei dingen praten, met bekenden en onbekenden.

Wat vind jij van online praten over de volgende onderwerpen met mensen die je zelf kent?

	Heel vervelend/ heb ik liever niet	Een beetje vervelend	Niet leuk maar ook niet vervelend	Een beetje leuk	Heel leuk/ geen probleem	Weet ik niet
School	O	O	O	O	O	O
Hobby's	O	O	O	O	O	O
Sport	O	O	O	O	O	O
Nieuws	O	O	O	O	O	O
Geloof	O	O	O	O	O	O
Uiterlijk	O	O	O	O	O	O
Kleding	O	O	O	O	O	O
Lichaam	O	O	O	O	O	O
Seks	O	O	O	O	O	O

En wat vind jij van online praten over de volgende onderwerpen met mensen die je niet kent?

	Heel vervelend/ heb ik liever niet	Een beetje vervelend	Niet leuk maar ook niet vervelend	Een beetje leuk	Heel leuk/ geen probleem	Weet ik niet
School	O	O	O	O	O	O
Hobby's	O	O	O	O	O	O
Sport	O	O	O	O	O	O
Nieuws	O	O	O	O	O	O
Geloof	O	O	O	O	O	O
Uiterlijk	O	O	O	O	O	O
Kleding	O	O	O	O	O	O
Lichaam	O	O	O	O	O	O
Seks	O	O	O	O	O	O

Wat doe je als onbekenden jou online (of via een app) persoonlijke vragen gaan stellen?

- O Daar ga ik (soms) het gesprek mee aan
- O Die negeer ik / ik verbreek het contact
- O Ik bespreek het mijn ouders
- O Ik bespreek het met mijn broers, zussen, of vrienden
- O Niet van toepassing (zoiets is eigenlijk nog nooit gebeurd)

De volgende vragen gaan over 'sexting'. Met 'sexting' wordt bedoeld: het maken van een foto van jezelf waar je naakt of in je ondergoed op staat, en die je naar anderen verstuurt via smartphone of internet, of die je op het internet plaatst.

Geef aan in hoeverre je het eens bent met de volgende stellingen over sexting:

	Helemaal niet mee eens	Niet mee eens	Niet mee oneens, niet mee eens	Mee eens	Helemaal mee eens	Weet ik niet/geen mening
Als je zo'n foto voor je vriendje of vriendinnetje maakt, hoef je je niet te schamen. Ik vind dat normaal.	O	O	O	O	O	O
Als zo'n foto de school rondgaat, heb ik geen medelijden.	O	O	O	O	O	O
Als ik zo'n rondgestuurde foto krijg, stuur ik hem zelf ook weer door.	O	O	O	O	O	O
Als ik zo'n rondgestuurde foto krijg, wis ik hem meteen.	O	O	O	O	O	O

Als ik zo'n rondgestuurde foto krijg, vertel ik het aan een volwassene (bijvoorbeeld mijn ouders of een leraar).	O	O	O	O	O	O

Heb jij wel eens aan sexting gedaan?

Je antwoord op deze vraag blijft volledig geheim, we vertellen dit aan niemand door!

- O Ja
- O Nee

Wat vinden de meeste volwassenen volgens jou van sexting?

De meeste volwassenen vinden sexting...

- O Helemaal oké
- O Een beetje oké
- O Deels oké /deels niet oké
- O Nauwelijks oké
- O Helemaal niet oké
- O Weet ik niet

Wat vinden de meeste van je vrienden/vriendinnen volgens jou van sexting?

Mijn vrienden/vriendinnen vinden sexting...

- O Helemaal oké
- O Een beetje oké
- O Deels oké /deels niet oké
- O Nauwelijks oké
- O Helemaal niet oké
- O Weet ik niet

Hoeveel van je vrienden/vriendinnen doen wel eens aan sexting?

- O Bijna allemaal
- O Meer dan de helft
- O De helft
- O Minder dan de helft
- O Bijna niemand
- O Niemand

Denk nu aan een meisje van jouw leeftijd dat veel aan sexting doet.

We willen graag weten welke eigenschappen volgens jou typerend zijn voor dit meisje.

Zo'n meisje is ...

	Helemaal niet mee eens	Niet mee eens	Niet mee oneens, niet mee eens	Mee eens	Helemaal mee eens
... aantrekkelijk	O	O	O	O	O
... dom	O	O	O	O	O
... populair	O	O	O	O	O

Denk nu aan een jongen van jouw leeftijd die veel aan sexting doet.

We willen graag weten welke eigenschappen volgens jou typerend zijn voor deze jongen.

Zo'n jongen is ...

	Helemaal niet mee eens	Niet mee eens	Niet mee oneens, niet mee eens	Mee eens	Helemaal mee eens
... aantrekkelijk	O	O	O	O	O
... dom	O	O	O	O	O
... populair	O	O	O	O	O

Hoe vervelend vind je de volgende dingen (als je ze online of in een app meemaakt of ziet)?

	Heel vervelend	Beetje vervelend	Niet leuk maar ook niet vervelend	Niet vervelend	Helemaal niet vervelend	Nog nooit meegemaakt
Filmpjes die bedoeld zijn om je te laten schrikken	O	O	O	O	O	O
Pesterijen	O	O	O	O	O	O
Porno	O	O	O	O	O	O
Geweld (zoals onthoofdingsfilmpjes)	O	O	O	O	O	O
Akelige ongelukken	O	O	O	O	O	O
Advertenties	O	O	O	O	O	O
Discriminatie (van homo's, moslims, vluchtelingen, etc.)	O	O	O	O	O	O
Grof taalgebruik (bijvoorbeeld van vloggers)	O	O	O	O	O	O

Heb je wel eens iets vervelends meegemaakt wat hierboven niet genoemd is?

O Nee

O Ja, namelijk _____

Wie zou je het eerst in vertrouwen nemen als je iets vervelends hebt meegemaakt (online, of via een app)?

- O Mijn ouders
- O Broers of zussen
- O Klasgenoten of vrienden
- O Een vertrouwenspersoon van school (zoals de mentor)
- O Niemand (ik los het zelf wel op)
- O Iemand anders, namelijk _____

Heb je wel eens gepraat met iemand over vervelende dingen die je online of via een app had meegemaakt?

- O Ja – met degene die ik hiervoor genoemd heb
- O Ja – maar met iemand anders dan ik hiervoor genoemd heb
- O Nee – ik heb het zelf opgelost
- O Niet van toepassing (ik heb nog nooit iets vervelends meegemaakt)

Hoe waarschijnlijk is het volgens jou dat je wel eens slachtoffer kunt worden van:

	Heel onwaarschijnlijk	Een beetje onwaarschijnlijk	Beetje onwaarschijnlijk/ beetje waarschijnlijk	Beetje waarschijnlijk	Heel waarschijnlijk
Phishing Dat is: een bericht dat je verleidt om je persoonsgegevens in te vullen.	O	O	O	O	O
Ransomware Dat is: een virus dat al je bestanden op slot zet, waarna je losgeld (een ransom) moet betalen om ze weer te kunnen openen.	O	O	O	O	O
Grooming Dat is: dat je online versierd wordt door iemand die je niet kent (meestal een volwassene die zich voordoet als een jongere), die je daarna uit de kleren gaat praten.	O	O	O	O	O

Misleidende reclame Bijvoorbeeld dat je denkt dat iets gratis is, maar datje dan vastzit aan een lang lopend abonnement.	0	0	0	0	0
Hate-mail / flames Berichten die bedoeld zijn om jou te kwetsen.	0	0	0	0	0
Nare kettingbrieven Berichten die je door moet sturen omdat je anders zogenaamd dood zult gaan, of een enge ziekte zult krijgen.	0	0	0	0	0
Gehackt worden Dat is: dat iemand anders de controle over een account van jou overneemt en daarmee vervelende dingen gaat doen. Zoals wapens stelen in een game of je Facebook-pagina bekladden, of nare berichten naar anderen sturen waarbij het lijkt alsof jij dat gedaan hebt.	0	0	0	0	0
Verkeerd klikken Bijvoorbeeld op een bijlage in een e-mail, waardoor je een virus binnenhaalt.	0	0	0	0	0

Van wie zou je willen leren welke risico's er zijn, en hoe je jezelf het beste daartegen kunt beschermen?

Je mag meer dan één vakje aankruisen.

- O Mijn ouders
- O Oudere broers of zussen (als je die hebt)
- O Vrienden
- O Leraren op school
- O Tv-programma's
- O De politie
- O Onze internet-provider
- O Dat leer ik vanzelf wel op internet(op forums, in chats, op social media, etc.)

Geef aan in hoeverre de volgende uitspraken kloppen voor jou.

	Klopt helemaal niet	Klopt nauwelijks	Klopt een beetje wel/ beetje niet	Klopt een beetje	Klopt helemaal
Ik raak gefrustreerd wanneer ik niet mijn eigen keuzes mag maken.	O	O	O	O	O
Het irriteert mij wanneer iemand mij iets probeert uit te leggen wat ik al weet.	O	O	O	O	O
Als iets verboden is, denk ik vaak "dit is precies wat ik ga doen".	O	O	O	O	O
Als iemand mij dwingt om iets te doen, heb ik zin om juist het tegenovergestelde te doen.	O	O	O	O	O
Advies van anderen zorgt ervoor dat ik juist het tegenovergestelde ga doen.	O	O	O	O	O

Dit is het einde van de vragenlijst.
We willen je nogmaals hartelijk danken voor je bereidheid mee te doen!

Als je nog opmerking hebt over de vragenlijst, plaats ze dan in het vak hieronder.

Bijlage B - Tabellen

Tabel 1 - Opleidingsniveau van de ouders

Niveau	Aantal	Frequentie
Geen of basisonderwijs	4	0.3 %
LBO / VMBO (kader- of beroepsgericht) / MBO 1 / VBO	134	10.7 %
MAVO / HAVO of VWO (overgegaan naar 4e klas) / VMBO (theoretisch of gemengd) / (M)ULO	132	10.5 %
MBO 2, 3, 4 of MBO vóór 1998	464	37.1 %
HAVO of VWO (met diploma afgerond) / HBS / MMS	159	12.7 %
HBO of universitair propedeuse	147	11.7 %
HBO of universitair bachelor/kandidaats	136	10.9 %
HBO of universitair master/doctoraal/postdoctoraal	76	6.1 %

Tabel 2 - Bruto jaarinkomen huishouden

	Aantal	Frequentie
Minimum (minder dan € 13.300)	96	7.7 %
Beneden modaal (€ 13.300 -< € 27.800)	191	15.3 %
Bijna modaal (€ 27.800 -< € 34.500)	162	12.9 %
Modaal (€ 34.500 -< € 41.200)	271	21.6 %
Tussen 1 en 2 keer modaal (€ 41.200 -< € 69.000)	383	30.6 %
Twee keer modaal (€ 69.000 -< € 82.300)	82	6.5 %
Meer dan twee keer modaal (€ 82.300 of meer)	67	5.4 %

Tabel 3 – Leeftijden

Leeftijd	Aantal	Frequentie
12	182	14.5 %
13	235	18.8 %
14	229	18.3 %
15	222	17.7 %
16	215	17.2 %
17	169	13.5 %

Tabel 4 – Geslacht

	Aantal	Frequentie
Jongen	670	53.5 %
Meisje	582	46.5 %

Tabel 5 – Schooltype van de respondenten

	Aantal	Frequentie
VMBO	348	27.8 %
MAVO	174	13.9 %
HAVO	314	25.1 %
VWO	220	17.6 %
MBO	115	9.2 %
Anders	81	6.5 %

Tabel 6 - Gezinssituatie

	Aantal	Frequentie
Ouders zijn bij elkaar	907	72.4 %
Heeft broers of zussen	1065	85.1 %
Woonsituatie:		
Woont bij (beide) ouders	957	76.4 %
Woont vooral/afwisselend bij één van de ouders	261	20.8 %
Woont ergens anders	34	2.7 %

Tabel 7 - Religie

	Aantal	Frequentie
Protestants	171	13.7 %
Katholiek	226	18.1 %
Islam	42	3.4 %
Anders	48	3.8 %
Niets	765	61.1 %

Tabel 8 - Praten over media

	Aantal	Frequentie
Nooit	22	1.8 %
Bijna nooit	90	7.2 %
Soms	525	41.9 %
Vaak	484	38.7 %
Heel vaak	131	10.5 %

Tabel 9 - Manier van praten over media

(schaal van 1 "klopt helemaal niet" tot 5 "klopt helemaal")

	Gemiddelde	SD
In de vorm van eenrichtingsverkeer (met opdrachten en preken)	2.72	1.28
In de vorm van onderhandeling ("Als jij dit doet, dan mag je dat")	2.58	1.31
Vragend en belangstellend. ("Wat doe je eigenlijk? Vertel eens?")	4.02	1.04
In de vorm van een gesprek (we maken samen afspraken over onderwerpen die mijn ouders belangrijk vinden)	3.93	1.12

Tabel 10 - Praten over schokkende beelden

	Aantal	Frequentie
Nooit	119	9.5 %
Bijna nooit	283	22.6 %
Soms	643	51.4 %
Vaak	178	14.2 %
Heel vaak	29	2.3 %

Tabel 11 - Manier van praten over schokkende beelden

(schaal van 1 "klopt helemaal niet" tot 5 "klopt helemaal")

	Gemiddelde	SD
Mijn ouders leggen duidelijk uit wat hun mening over deze beelden is	4.39	.91
Mijn ouders vinden hun eigen mening belangrijker dan de mijne	2.67	1.20
Mijn ouders moedigen mij aan om ook mijn mening te geven	4.17	.98

Tabel 12 - Mening van ouders over schokkende beelden

(schaal van 1 "klopt helemaal niet" tot 5 "klopt helemaal")

	Gemiddelde	SD
Mijn ouders vinden dit soort beelden slecht	4.38	.90
Mijn ouders vinden dat dit soort beelden niks met de werkelijkheid te maken hebben	4.00	1.18

Tabel 13 - Afspraken en regels

	Aantal	Frequentie
Tijd	554	44.2 %
Telefoongebruik aan tafel	944	75.4 %
Telefoongebruik in bed	785	62.7 %
Online geldbesteding	416	33.2 %
Toepassingen downloaden/installeren/gebruiken	470	37.5 %
Contact met mensen	518	41.4 %
Bijlagen e-mails openen	449	35.9 %
Gegevens van zichzelf doorgeven	933	74.5 %
Gegevens van anderen doorgeven	643	51.4 %
Privacy-instellingen sociale media	669	53.4 %
Andere afspraken	60	4.8 %
Geen afspraken gemaakt	55	4.4 %

Tabel 14 - Praten over regels en afspraken

	Aantal	Frequentie
Nooit	39	3.1 %
Bijna nooit	180	14.4 %
Soms	734	58.6 %
Vaak	265	21.2 %
Heel vaak	34	2.7 %

Tabel 15 - Manier van praten over afspraken en regels

(schaal van 1 "klopt helemaal niet" tot 5 "klopt helemaal")

	Gemiddelde	SD
Mijn ouders worden boos als ik mij niet aan de afspraken of regels houd	3.84	1.08
Mijn ouders leggen mij rustig uit waarom de afspraken en regels er zijn	4.25	.928
Mijn ouders zeggen dat ik me aan de afspraken en regels moet houden, maar letten hier dan vervolgens weinig op	2.84	1.16

Tabel 16 - Meningen over afspraken en regels

(schaal van 1 "klopt helemaal niet" tot 5 "klopt helemaal")

	Gemiddelde	SD
Ik begrijp ze wel	4.35	.78
Ik vind ze wel oké	4.09	.92
Ik vind ze stom	2.70	1.24

Tabel 17 - Houden ouders zich zélf aan de afspraken en regels?

	Aantal	Frequentie
Ja, meestal wel	1080	86.3
Nee, meestal niet	110	8.8
Niet van toepassing	62	5.0

Tabel 18 - Afspraken en regels bij eigen kinderen

	Aantal	Frequentie
Tijd	648	51.8 %
Telefoongebruik aan tafel	738	58.9 %
Telefoongebruik in bed	643	51.4 %
Online geldbesteding	572	45.7 %
Toepassingen installeren en gebruiken	495	39.5 %
Contact met mensen	641	51.2 %
Bijlagen e-mails openen	450	35.9 %
Gegevens van zichzelf doorgeven	855	68.3 %
Gegevens van anderen doorgeven	613	49.0 %
Privacy-instellingen sociale media	588	47.0 %
Andere afspraken	57	4.6 %
Geen afspraken gemaakt	104	8.3 %

Tabel 19 - Gebruik controle-software

	Gemiddelde	SD
Ja	70	5.6 %
Nee	902	72.0 %
Weet ik niet	280	22.4 %

Tabel 20 - Gebruik controle-software bij eigen kinderen

	Gemiddelde	SD
Ja	77	6.2
Nee	352	28.1
Weet ik niet	823	65.7

Tabel 21 - Informatie achterhouden voor de ouders

	Aantal	Frequentie
Als ik bang ben dat ze boos zullen worden	386	30.8 %
Als het iets is waarvan ik het ongemakkelijk vind om met hen over te praten	350	28.0 %
Als ik denk dat ze het toch niet zullen begrijpen	276	22.0 %
Als ik vind dat het iets privé's is waar zij niets mee te maken hebben	469	37.5 %
Nooit	272	21.7 %

Tabel 22 - Wachtwoorden doorgeven

	Aantal	Frequentie
Aan ouders	596	47.6 %
Aan klasgenoten of vrienden	81	6.5 %
Aan spelers van online games	9	0.7 %
Aan anderen dan de bovengenoemde personen	15	1.2 %
Nooit	590	47.1 %

Tabel 23 - Veelgebruikte apps en websites

	Aantal	Frequentie
Google	685	54.7 %
YouTube – vooral vanwege de vloggers	714	57.0 %
YouTube – vooral vanwege de instructiefilmpjes	394	31.5 %
YouTube – vooral vanwege de muziek	752	60.1 %
YouTube – 'algemeen' (voor andere toepassingen dan hierboven)	370	29.6 %
Facebook	731	58.4 %
Twitter	154	12.3 %
WhatsApp	1113	88.9 %
Instagram	737	58.9 %
Snapchat	657	52.5 %
Momio	6	0.5 %
Skype (of andere communicatie-platforms, zoals FaceTime)	409	32.7 %
Legale film-sites, zoals Netflix	328	26.2 %
Illegale film-sites, zoals Popcorn Time	93	7.4 %
Porno-sites	27	2.2 %
Musical.ly	127	10.1 %
Wikipedia	271	21.6 %
Marktplaats	188	15.0 %
Scholieren.com (voor uittreksels, etc.)	192	15.3 %
Huiswerk-sites (zoals Woordjesleren, Wrts, etc.)	353	28.2 %

Het leerling-volgsysteem van school (zoals Magister)	755	60.3 %
Webmail (zoals Gmail, Live.com, Hotmail, etc.)	575	45.9 %
Spelletjes-sites	398	31.8 %
Online werelden (zoals MovieStarPlanet)	64	5.1 %
Gaming-sites (zoals Minecraft, World of Warcraft, etc.)	389	31.1 %
Gok-sites (waar je voor geld kunt spelen)	4	0.3 %
Anders	15	1.2 %

Tabel 24 - Kritische blik op social media

(schaal van 1 "helemaal mee oneens" tot 5 "helemaal mee eens")

	Gemiddelde	**SD**
Als je iemand goed wilt leren kennen, bestudeer je zijn of haar Facebook- of Instagram-account	2.83	0.99
Als ik me bij een bericht op sociale media afvraag of dat wel echt waar is, ga ik het controleren	3.02	1.00
Bekende mensen – zoals Rihanna, Obama en de paus – plaatsen zelf hun eigen berichten op social media	2.67	1.08
Berichten op sociale media zijn vaak overdreven	3.70	0.80
Berichten op sociale media laten alleen positieve kanten van iemand zien	3.26	1.03
Berichten op sociale media zeggen niet zo veel over de persoon die ze plaatst	3.40	0.90

Tabel 25 - Gespreksonderwerpen met bekenden en onbekenden

(schaal van 1 "heel vervelend" tot 5 "heel leuk")

	Bekenden		Onbekenden	
	Gemiddelde	**SD**	**Gemiddelde**	**SD**
School	3.69	1.11	2.55	1.34
Hobby's	4.31	0.92	3.05	1.50
Sport	3.84	1.26	2.83	1.51
Nieuws	3.42	1.09	2.59	1.34
Geloof	2.39	1.22	1.85	1.14
Uiterlijk	3.49	1.23	2.23	1.33
Kleding	3.86	1.21	2.67	1.44
Lichaam	2.63	1.25	1.81	1.15
Seks	2.16	1.22	1.50	0.96

Tabel 26 - Reacties op persoonlijke vragen van onbekenden

	Aantal	**Frequentie**
Daar ga ik (soms) het gesprek mee aan	133	10.6 %
Die negeer ik / ik verbreek het contact	727	58.1 %
Ik bespreek het mijn ouders	275	22.0 %
Ik bespreek het met mijn broers, zussen, of vrienden	67	5.4 %
Niet van toepassing	278	22.2 %

Tabel 27 - Oordelen over sexting

(schaal van 1 "helemaal mee oneens" tot 5 "helemaal mee eens")

	Gemiddelde	SD
Als je zo'n foto voor je vriendje of vriendinnetje maakt, hoef je je niet te schamen. Ik vind dat normaal.	1.65	0.90
Als zo'n foto de school rondgaat, heb ik geen medelijden.	2.19	1.16
Als ik zo'n rondgestuurde foto krijg, stuur ik hem zelf ook weer door.	1.56	0.90
Als ik zo'n rondgestuurde foto krijg, wis ik hem meteen.	4.05	1.13
Als ik zo'n rondgestuurde foto krijg, vertel ik het aan een volwassene (bijvoorbeeld mijn ouders of een leraar).	3.73	1.19

Tabel 28 - Ervaringen met sexting (zelf en vrienden)

	Aantal	Frequentie
Zelf aan sexting gedaan	33	2.6 %
Vrienden – Bijna allemaal	3	0.2 %
Vrienden – Meer dan de helft	18	1.4 %
Vrienden – De helft	20	1.6 %
Vrienden – Minder dan de helft	64	5.1 %
Vrienden – Bijna niemand	321	25.6 %
Vrienden – Niemand	826	66.0 %

Tabel 29 - Veronderstelde meningen van anderen over sexting

(schaal van 1 "helemaal oké" tot 5 "helemaal niet oké")

	Gemiddelde	SD
Mening volwassenen	4.74	0.71
Mening vrienden	4.33	0.91

Tabel 30 - Beeldvorming over sexting. Wat zijn de prototypen?

(schaal van 1 "helemaal mee oneens" tot 5 "helemaal mee eens")

	Meisje		Jongen	
	Gemiddelde	SD	Gemiddelde	SD
Is aantrekkelijk	2.42	1.07	2.26	1.10
Is dom	4.07	0.97	4.07	0.99
Is populair	2.41	1.08	2.40	1.13

Tabel 31 - Oordelen over vervelende gebeurtenissen

(schaal van 1 "heel vervelend" tot 5 "helemaal niet vervelend")

	Gemiddelde	SD
Filmpjes die bedoeld zijn om je te laten schrikken	2.59	1.26
Pesterijen	1.44	0.73
Porno	1.79	1.08
Geweld (zoals onthoofdingsfilmpjes)	1.51	0.90
Akelige ongelukken	1.86	0.99

Misleidende reclame	1.91	0.98
Discriminatie (van homo's, moslims, vluchtelingen, etc.)	1.70	0.91
Grof taalgebruik (bijvoorbeeld van vloggers)	2.53	1.20

	Aantal	**Frequentie**
Iets anders vervelends meegemaakt	69	5.5 %

Tabel 32 - Eerste vertrouweling bij vervelende gebeurtenissen

	Aantal	**Frequentie**
Ouders	872	69.6 %
Broers of zussen	109	8.7 %
Klasgenoten of vrienden	166	13.3 %
Een vertrouwenspersoon van school	16	1.3 %
Niemand (ik los het zelf wel op)	60	4.8 %
Iemand anders	29	2.3 %

Tabel 33 - Gesprekspartners bij vervelende gebeurtenissen

	Aantal	**Frequentie**
Met degene die hiervoor genoemd is	412	32.9 %
Met iemand anders dan hiervoor genoemd	50	4.0 %
Zelf opgelost	131	10.5 %
Net van toepassing	659	52.6 %

Tabel 34 - Het inschatten van online-risico's

(schaal van 1 "heel onwaarschijnlijk" tot 5 "heel waarschijnlijk")

	Gemiddelde	SD
Phishing	2.61	1.19
Ransomware	2.51	1.13
Grooming	2.01	1.09
Misleidende reclame	2.81	1.21
Hate-mail/Flames	2.47	1.13
Nare kettingbrieven	2.55	1.27
Gehackt worden	2.76	1.15
Verkeerd klikken	3.00	1.15

Tabel 35 - Bronnen voor leren over online-risico's

	Aantal	Frequentie
Ouders	966	77.2 %
Oudere broers of zussen	311	24.8 %
Vrienden	405	32.3 %
Leraren op school	588	47.0 %
Tv-programma's	259	20.7 %
De politie	184	14.7 %
Internet-provider	137	10.9 %
Zelf leren via internet	247	19.7 %